

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

CIETSIRDĪBA UN VARDARBĪBA PRET NEPILNGADĪGO

MAGISTRA DARBS

Autore: **Lauma Lorence**

Studenta apliecības Nr.: 1117017

Darba vadītāja: docente Dr.iur. Diāna Hamkova

RĪGA 2022

Saturs

Ievads.....	3
Anotācija.....	5
Annotation	6
1. Bērnu tiesību aizsardzības starptautiskā attīstība	7
1.1. Starptautiskajās tiesībās.....	7
1.2. Eiropas Savienībā	9
2. Bērnu tiesību aizsardzības vēsturiskā attīstība Latvijā.....	13
2.1. 1903. gada Sodu likumi un 1933. gada Sodu likums	13
2.2. 1961. gada LPSR kriminālkodekss.....	15
2.3. Krimināllikums.....	17
3. Krimināllikuma 174. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva analīze	20
3.1. Vispārīgs raksturojums	20
3.2. Noziedzīga nodarījuma objekts	22
3.3. Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse	23
3.3.1. Fiziskā vardarbība.....	24
3.3.2. Psihiskā vardarbība.....	27
3.3.3 Cietsirdīga apiešanās	30
3.4. Noziedzīga nodarījuma subjekts.....	32
3.5. Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse	34
4. Atbildība par bērnu tiesību aizsardzības pārkāpumiem.....	36
5. Procesuālā aizsardzība pret bērnu tiesību aizsardzības pārkāpumiem	40
6. Vardarbības ietekme uz bērna fizisko un emocionālo veselību	45
7. Tiesiskais regulējums ārvalstīs par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo.....	47
7.1. Lietuva un Igaunija.....	47
7.2. Vācija.....	48
7.3. Beļģija.....	50
7.4. Šveice	51
Kopsavilkums	54
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	57

Ievads

Krimināllikuma 174.pants “cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo” paredz atbildību par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos pret personām, kas jaunākas par 18 gadiem. Vardarbība pret nepilngadīgajiem izpaužas dažādos veidos, tostarp kā fiziska, seksuāla un emocionāla vardarbība, kā arī var būt saistīta ar nolaidību. Vardarbība notiek dažādās vietās, tostarp mājās, skolā, sabiedrībā un internetā. Tāpat arī vardarbību pret nepilngadīgajiem veic dažādas personas, piemēram, ģimenes locekļi, skolotāji, svešinieki un citi nepilngadīgie. Šāda vardarbība nodara nepilngadīgajiem kaitējumu, rada sāpes un pazemojumu, ilgstošas nelabvēlīgas sekas nepilngadīgā veselībai. Nereti cietušie arī ir pārāk jauni un neaizsargāti, lai atklātu savu pieredzi vai aizsargātu sevi. Visiem nepilngadīgajiem ir tiesības uz aizsardzību pret vardarbību neatkarīgi no nodarījuma veida vai smaguma, un visi vardarbības veidi var nodarīt kaitējumu nepilngadīgajiem, mazināt viņu pašvērtības izjūtu, aizskart viņu cieņu un kavēt viņu attīstību. **Temats tika izvēlēts**, jo cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgajiem ir aktuāla problēma ne tikai Latvijā, bet arī starptautiski. Kopš COVID-19 pandēmijas, kuras rezultātā salīdzinoši vairāk cilvēku palika mājās vai strādāja no mājām, paaugstinājās vardarbību skaits ģimenēs, tostarp arī pret nepilngadīgajiem. Uzturēšanās vairāk mājās radīja vēl lielāku vardarbības risku bērniem, kas atrodas jau iepriekš atradās vardarbīgās attiecībās, jo viņi vairāk laika pavadīja kopā ar varmākām un tika pakļauti to ietekmei.¹

Maģistra darba mērķis ir izprast vardarbības un cietsirdības paveidus, noskaidrot kā izpaužas fiziskas un psihiskas ciešanas un kā tās ir pierādāmas, izvērtēt šajā ziņā Latvijas tiesu praksē pieņemto nolēmumu pamatotību, noskaidrot kā uzlabot bērnu tiesisko aizsardzību, lai mazinātu vardarbību skaitu pret nepilngadīgām personām, aplūkot cietsirdības un vardarbības pret nepilngadīgo regulējuma attīstību Latvijas vēsturē un regulējumu dažādās ārvalstīs.

Maģistra darba uzdevumi:

1. Aplūkot kā aizsardzība pret cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo, vai citāda bērnu tiesību aizsardzība atspoguļojās Latvijas teritorijā vēsturiski spēkā esošajos normatīvajos aktos un attīstījās laika gaitā līdz mūsdienām;
2. Izpētīt Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma “cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo” sastāvu;
3. Sīkāk izpētīt cietsirdības un vardarbības (fiziskā un emocionālā vardarbība) izpausmes viedus;

---

¹World Health Organization (WHO). Addressing violence against children, women and older people during the covid-19 pandemic: key actions, 17.06.2020. p.2. Available: <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1282412/retrieve> [viewed 25.04.2022.]

4. Aplūkot tiesu praksi par Krimināllikuma 174.panta piemērošanu;
5. Izvērtēt tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kas pieejami nepilngadīgajiem aizsardzībai pret vardarbību un aplūkot vardarbības ietekmi uz nepilngadīgo fizisko un emocionālo veselību.
6. Izpētīt ārvalstu krimināltiesībās esošo nepilngadīgo tiesību aizsardzībai paredzēto regulējumu un salīdzināt to ar Latvijas tiesību regulējumu.

Darba pirmajā nodaļā tiek apskatīta bērnu tiesību aizsardzības tiesiskā attīstība starptautiskajās un Eiropas Savienības tiesībās.

Darba otrajā nodaļā tiek apskatīta aizsardzībai pret cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo, vai citādi bērnu tiesību aizsardzībai paredzētā regulējuma vēsturiskā attīstība Latvijas teritorijā.

Trešajā nodaļā tiek analizēts Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma “cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo” sastāvs, sīkāk apskatīti vardarbības paveidi un cietsirdības definējums, un ar to saistītā Latvijas tiesu prakse.

Ceturtajā nodaļā tiek analizēta citos spēkā esošajos normatīvajos aktos paredzētā atbildība par bērnu tiesību aizsardzības pārkāpumiem, un izvērtēts, kā tiek nošķirta kriminālatbildība no administratīvās atbildības cietsirdības vai vardarbības pret nepilngadīgo gadījumā.

Piektajā nodaļā tiek aplūkota un izvērtēta procesuālā aizsardzība saistībā ar bērnu tiesību aizsardzības pārkāpumiem, izklāstīti tiesiskie aizsardzības līdzekļi, nepilngadīgā cietušā kriminālprocesa īpatnības.

Sestajā nodaļā tiek aplūkota fizisku un emocionālu ciešanu izpratne, vardarbības sekas nepilngadīgajam, un vardarbības ietekme uz nepilngadīgās personas nākotni.

Septītajā nodaļā aplūkots ārvalstu normatīvais regulējums saistībā ar aizsardzību pret cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo, kā arī cita veida regulējums bērnu tiesību aizsardzībai, kas attiecīgi tiek salīdzināts ar Latvijas regulējumu.

Maģistra darbā tiek izmantota aprakstošā pētniecības metode cietsirdības un vardarbības pret nepilngadīgo noziedzīgā nodarījuma sastāva analizē, vēsturiskā pētniecības metode, pētot cietsirdības un vardarbības pret nepilngadīgo noziedzīgā nodarījuma vēsturisko attīstību Latvijas teritorijā iepriekš spēkā esošajos normatīvajos aktos, kā arī starptautiskajās un Eiropas Savienības tiesībās. Salīdzinošā pētniecības metode tiek izmantota, aplūkojot un salīdzinot ārvalstu krimināltiesībās paredzēto regulējumu ar Latvijas krimināltiesībās noteikto.

Darbā tiek izmantoti juridiskās literatūras avoti, gan Latvijas, gan ārvalstu dažādi normatīvie akti, kā arī juridiskās prakses materiāli.

Anotācija

Maģistra darba ietvaros tiks aplūkoti Krimināllikuma 174.panta teorētiskie aspekti, kā arī cietsirdības un vardarbības pret nepilngadīgām personām izpausmes, kas konstatētas tiesu praksē. Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgajiem ir aktuāla problēma Latvijā un pasaulē, kuru rezultātā nepilngadīgajiem var tikt nodarītas nelabvēlīgas sekas veselībai. Tiesu nolēmumos salīdzinoši bieži saskatāmas kļūdas attiecībā uz Krimināllikuma 174.pantā paredzēto seku “fiziskas vai psihiskas ciešanas” konstatēšanu. Pētījuma mērķis ir veicināt efektīvu nepilngadīgo tiesisko aizsardzību pret vardarbību un cietsirdību. Darba uzdevumus ir aplūkot un analizēt konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, ar tām saistīto tiesu praksi, fizisku un psihisku ciešanu izpratni, un kādu iespaidu tās atstāj uz nepilngadīgā nākotni.

Atslēgvārdi: vardarbība, nepilngadīgais, cietušais, vardarbības sekas, vardarbības novēršana.

Annotation

In this Master's thesis, the theoretical aspects of Article 174 of the Criminal Law, as well as the manifestations of cruelty and violence against minors, established in the case law, will be examined. Cruelty and violence against minors is a relevant problem in Latvia and worldwide, which can result in adverse health consequences for minors. The court findings are relatively often incorrect as regards the determination of the consequences of "physical or mental suffering" as provided for in Article 174 of the Criminal Law. The aim of the research is to promote effective legal protection of minors against violence and cruelty. The objectives of the research are to examine and analyse the elements of the specific offence, the related case law, the understanding of physical and mental suffering, and the impact it has on the future of the minor.

Keywords: violence, minor, victim, consequences of violence, violence prevention.

1. Bērnu tiesību aizsardzības starptautiskā attīstība

1.1. Starptautiskajās tiesībās

Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) Bērnu tiesību konvencija² tika pieņemta ANO Ģenerālajā asamblejā 1989.gada 20.novembrī. ANO Bērnu tiesību konvencija ir pirmais universālais, juridiski saistošais instruments, kas pievēršas bērnu tiesībām. Pašlaik šo konvenciju ir ratificējušas 193 valstis, tostarp visas 27 ES dalībvalstis. Tajā ir starptautiskajai sabiedrībai noteikti principi, lai nodrošinātu, ka valstu līmenī īstenotā politika un programmas balstās uz bērnu tiesību ievērošanas pieeju.

ANO Bērnu tiesību konvencijas pieņemšana bija nepieciešama, lai novērstu robus starptautiski-tiesiskajā regulējumā bērnu tiesību jomā. Konvencija aptver bērnu pilsoniskās, politiskās, sociālās, ekonomiskās un kultūras tiesības no dzimšanas līdz pilngadības sasniegšanai (līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai, ja saskaņā ar nacionālo likumu nav paredzēta agrāka vecuma robeža). Ar konvencijas pieņemšanu starptautiskajā dzīvē tika ieviesta virkne jaunu cilvēktiesību: tiesības uz dzīvību un attīstību (6.pants), tiesības uz fizisko un psiholoģisko atlabšanu un sociālo reintegrāciju gadījumos, kad bērns ir cietis no ļaunprātīgas apiešanās un ekspluatācijas (39.pants), tiesības uz individualitātes saglabāšanu (8.pants), tiesības nepiedalīties bruņotos pasākumos (38.pants) un citas tiesības.³

Tomēr jau pirms ANO Bērnu tiesību konvencijas pieņemšanas pastāvēja vairāki nozīmīgi starptautiskie līgumi, kas aizsargāja tostarp bērnu tiesības. Piemēram, ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām⁴ ietver vairākas normas, kas nosaka laulības, ģimenes, vecāku un bērnu tiesības, savukārt Eiropas sociālā harta⁵ 7.panta desmitais punkts nosaka, ka valstis apņemas nodrošināt speciālu aizsardzību pret fizisku un morālu kaitējumu, kam tiek pakļauti bērni un jaunieši, it īpaši pret tādu, kas tieši vai netieši ceļas no to darba.

Palūkojoties vēl senākā vēsturē, konstatējams, ka starptautisko bērnu tiesību pirmsākumi ir meklējami jau 20.gadsimta pirmajā pusē Tautu savienības (jeb Nāciju līgas) dokumentos, piemēram, 1924.gadā pieņemtajā Ženēvas deklarācijā par bērna tiesībām, kurā tika iekļauti bērna tiesību pamatelementi, kas atzīti arī mūsdienās (bērna pilnvērtīgai attīstībai

---

² Bērnu tiesību konvencija. Parakstīta Ņujorkā 20.11.1989.

³ Latvijas Republikas Tiesībsargs. ANO Bērnu tiesību konvencija. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/cilvektiesibas/bernu-tiesibas/ano-konvencija-par-berna-tiesibam> [aplūkots 09.02.2022.]

⁴ Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Parakstīts Ņujorkā 16.12.1966.

⁵ Eiropas sociālā harta. Parakstīts Turīnā 18.10.1961.

nepieciešamie līdzekļi, specifiskie pasākumi bērna tiesību aizsardzībai un aizsardzībai no eksploatācijas).⁶

Tāpat valsts pienākums aizsargāt bērnus no vardarbības ģimenē izpausmēm izriet arī no Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (Eiropas cilvēktiesību konvencijas)⁷ 2.pantā (tiesības uz dzīvību) un 3.pantā (spīdzināšanas aizliegums) garantētajām tiesībām. Valstij ir pozitīvs pienākums nodrošināt, lai to jurisdikcijā esošo bērnu dzīvība netiktu apdraudēta, un lai viņi netiktu pakļauti spīdzināšanas izpausmēm. Valstij jānodrošina efektīvi, preventīvi un operatīvi pasākumi gadījumos, kad kompetentās iestādes uzzina vai tām vajadzēja zināt par bērnu apdraudējumu neatkarīgi no tā, vai apdraudējums nāk no valsts varas pārstāvjiem vai no privātajiem indivīdiem. Nepieciešamības gadījumā valstij jāiejaucas ģimenē, lai nodrošinātu bērnu tiesības uz dzīvību un spīdzināšanas aizliegumu.⁸

Iepriekš minēto normu saturs plašāk atklāts Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) praksē, piemēram, lietā M. un M. pret Horvātiju (iesnieguma Nr.10161/13). Šajā lietā bija strīds par aizgādību un iespējamu pret bērnu vērstu vardarbību no tēva puses. Prasītājas, bērns un viņa māte, tostarp sūdzējās par to, ka Horvātijas kompetentās iestādes nav atņēmušas bērnu no tēva aprūpes un tādējādi nav novērsušas turpmāku vardarbību pret bērnu. Tiesa lēma, ka valsts nav veikusi ātru izmeklēšanu attiecībā uz mātes un bērna apgalvojumiem par sliktu izturēšanos, tādējādi pārkāpjot Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 3.pantu (necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegumu). Proti, policija 2011.gada 1.februārī saņēma bērna sniegtas ziņas, ka tēvs viņai iesitis. Šajā incidentā viņai nodarīto traumu medicīniski dokumentēja oftalmologs, savukārt apgalvojumus par psiholoģisku vardarbību dokumentēja dažādi terapeiti un tiesu medicīnas eksperti, kas tika iecelti aizbildnības lietā. Tomēr krimināllietā tika vairākkārt atlikta valsts amatpersonu objektīvi neattaisnojamas rīcības dēļ, un pat pēc 4,5 gadiem (laikā, kad lieta tika izskatīta ECT) joprojām nebija pieņemts nolēmums šajā krimināllietā.

Tādējādi ECT uzsver, ka valstij, saņemot informāciju par vardarbību pret bērnu, šī informācija ir jāpārbauda, un process šajā ziņā jāīsteno bez neattaisnotas kavēšanās, lai nodrošinātu bērna tiesību aizsardzību. Pretējā gadījumā valsts būs pārkāpusi Konvencijas 3. pantu.⁹

---

⁶ Dupate K., Reine I. Komentārs Satversmes 110.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 577.lpp.

⁷ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīts Romā 04.11.1950.

⁸ Dupate K., Reine I., 2011, 606.lpp.

⁹ ECHR 03.09.2015. case M. and M. v. Croatia (application No.10161/13.) Available: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156522> [viewed 28.03.2022.]

Tāpat ECT konstatēja Konvencijas 8.panta pārkāpumu norādot, ka pat pēc 4 gadiem un 3 mēnešiem bērns, kuram ir 13,5 gadu, joprojām nav uzklausīts aizgādības tiesvedībā, un tādējādi viņam nav dota iespēja izteikt savu viedokli tiesā par to, ar kuru no vecākiem viņš vēlas dzīvot. Šīs tiesvedības ieilgušais raksturs ir saasinājis traumēta bērna situāciju, kas, ja ne citu iemeslu dēļ, tad tieši vecāku konfliktējošo attiecību dēļ, ir cietusi psihiskas ciešanas ar pašiznīcinošu uzvedību (self-harming behaviour – angļu val.). Bērna vēlmju neievērošana attiecībā uz to, ar kuru no vecākiem viņa vēlētos dzīvot (vēlāk noskaidrojot, ka bērns izteikti vēlēties dzīvot ar māti), konkrētajos lietās apstākļos ir pārkāpusi viņas tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, kuras aizsargā Konvencijas 8. pants. Šajā ziņā turklāt ir pārkāptas gan mātes, gan bērna Konvencijas 8. pantā noteiktās tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību nepamatoti ilgstošā aizgādības procesa dēļ.¹⁰ Tādējādi, ECT atzīmē, ka aizgādības procesā nozīmīga loma ir bērna viedokļa noskaidrošanai, turklāt valstij jānodrošina, ka šis process notiek bez nepamatotas kavēšanās, attiecīgi veicinot bērna tiesību aizsardzību. Pretējā gadījumā valsts būs pārkāpusi Konvencijas 8. pantu.

Līdzīga veida pārkāpumus ECT ir konstatējusi arī citās lietās. Piemēram, lieta F.O. pret Horvātiju (Nr. 29555/13) bija saistīta ar mobingu no skolotāja puses. Lietā pieteikuma iesniedzējs, kurš attiecīgajā laikā mācījās valsts vidusskolā, no matemātikas skolotāja saņēma vairākus apvainojumus. Viņš sūdzējās par skolotāja mobingu skolā un attiecīgo valsts iestāžu nepietiekamo reakciju. ECT atzina, ka ir noticis Konvencijas 8. panta (tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību) pārkāpums, konstatējot, ka valsts iestādes nebija reaģējušas ar pienācīgu rūpību uz iesniedzēja apgalvojumiem par mobingu skolā.¹¹

1.2. Eiropas Savienībā

Vardarbība pret bērniem ir globāla parādība, kas sastopama visās pasaules daļās neatkarīgi no ekonomiskajām, sociālajām vai kultūras atšķirībām. Dažas vardarbības pret bērniem formas, piemēram, fiziski cietsirdīga vardarbība pret bērniem, kā fiziski sodi daudzās valstīs joprojām ir kultūras un sociālā ziņā pieņemtas. Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dalībvalstis nav izņēmums. ES Bērnu tiesību aizsardzības jomā nozīmīga ir Eiropas Savienības Pamattiesību harta¹², kura tika pieņemta 2000. gadā 7.decembrī. Pamattiesību harta uzliek ES un tās dalībvalstīm pienākumu aizsargāt tajā nostiprinātās tiesības. ES Pamattiesību harta ir pirmais ES konstitucionālā līmeņa tiesību akts, kurā iekļautas detalizētas

¹⁰ ECHR 03.09.2015. case M. and M. v. Croatia (application No.10161/13.) Available: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156522> [viewed 28.03.2022.]

¹¹ ECHR 22.04.2021. case F.O. v. Croatia (application No. 29555/13.) Available: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209331> [viewed 28.03.2022.]

¹² Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Pieņemta 07.12.2000.

atsauces uz bērnu tiesībām, tostarp atzītas bērnu tiesības saņemt bezmaksas obligāto izglītību (14. panta otrā daļa), aizliegta diskriminācija vecuma dēļ (21. pants) un aizliegts ekspluatējošs bērnu darbs (32. pants).¹³ ES Pamattiesību harta garantē to, ka bērnu tiesības tiek aizsargātas, ES iestādēm un ES dalībvalstīm piemērojot ES tiesību aktus.

Eiropas Komisija ir vērsusi uzmanību, ka, nosakot bērna tiesības, harta:

1. atzīst, ka ES politika, kas tieši vai netieši attiecas uz bērniem, ir jāizstrādā, jāīsteno un jāuzrauga atbilstīgi bērna interešu ievērošanas principam;
2. garantē tiesības uz šādu bērnu labklājībai nepieciešamu aizsardzību un aprūpi;
3. atzīst nepieciešamību pasargāt bērnus no vardarbības, nevērīgas izturēšanās, viņu tiesību pārkāpšanas un situācijām, kurās ir apdraudēta viņu labklājība.¹⁴

Arī Lisabonas līgumā¹⁵, kas stājās spēkā 2009. gada 1. decembrī, ir atzītas Pamattiesību hartā paredzētās tiesības un principi, un noteikts, ka harta ir juridiski saistoša. Šīs izmaiņas ir stiprinājušas ES potenciālu veicināt bērnu tiesības, jo īpaši atzīstot bērnu tiesību aizsardzību par vienu no ES vispārējiem mērķiem un svarīgu ES ārējo attiecību politikas aspektu.¹⁶

Ir vairāki ES sekundāro tiesību dokumenti, kas attiecas uz bērnu aizsardzību. Ar 2011.gada 13.decembra Direktīvu 2011/93/ES¹⁷ par seksuālās vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālās izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu, ar ko aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2004/68/TI, ir paredzēti minimālie noteikumi par noziedzīgu nodarījumu definīciju un sankcijām seksuālās vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālās izmantošanas, bērnu pornogrāfijas un uzmākšanās bērniem seksuālos nolūkos jomā. Ar to arī ievieš noteikumus, lai stiprinātu seksuālas vardarbības pret bērniem un bērnu seksuālas izmantošanas novēršanu, un noteikumus par palīdzības un atbalsta pasākumiem cietušajiem. Savukārt Padomes 2011.gada 5.aprīļa Direktīvā 2011/36/ES¹⁸ par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, ar ko aizstāj Padomes Pamatlēmumu

---

¹³ Reinholde I. Vadlīnijas ģimenēm bērnu tiesību aizsardzībā. Grām: Rokasgrāmata bērnu tiesību aizsardzības jautājumos. Rīga: [b.i.], 2019, 4-5.lpp. Pieejams: <https://www.bti.gov.lv/lv/media/437/download> [aplūkots 08.03.2022.]

¹⁴ Eiropas Komiteja: Kāpēc mums ir vajadzīga harta? Pieejams: https://ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights/why-do-we-need-charter_lv [aplūkots 08.03.2022.]

¹⁵ Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu. Parakstīts Lisabonā 13.12.2007.

¹⁶ Reinholde I. Vadlīnijas ģimenēm bērnu tiesību aizsardzībā. Grām: Rokasgrāmata bērnu tiesību aizsardzības jautājumos. Rīga: [b.i.], 2019, 4-5.lpp. Pieejams: <https://www.bti.gov.lv/lv/media/437/download> [aplūkots 08.03.2022.]

¹⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/93/ES (2011. gada 13. decembris) par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu. Pieņemta 13.12.2011.

¹⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību. Pieņemta 05.04.2011.

2002/629/TI, ir vairāki noteikumi par bērnu aizsardzību pret cilvēku tirdzniecību. Tās preambulā ir uzsvērtā bērnu neaizsargātība, vajadzība pēc īpašas palīdzības, atbalsta un aizsardzības pasākumiem bērniem, kas kļuvuši par cilvēku tirdzniecības upuriem, kā arī bērna intereses kā primārais apsvēruma, piemērojot šo direktīvu. Tajā ir arī vairāki panti, kas pilnībā attiecas uz palīdzības, atbalsta un aizsardzības pasākumiem no cilvēku tirdzniecības cietušiem bērniem.¹⁹

Ar bērnu aizsardzību saistīto tiesību aktu un politikas dokumentu skaits liecina, ka Eiropas Savienība beidzot ir atzinusi bērnu tiesību aizsardzību par vienu no svarīgākajām darbības jomām gan Savienības lietās, gan starptautiskās attiecībās. Jautājumos, kas saistīti ar bērnu aizsardzību un integrētām bērnu aizsardzības sistēmām, ES darbojas vairākos veidos. Pirmkārt, ES ir izstrādājusi vairākus tiesību aktus, kas attiecas uz bērnu aizsardzības sistēmām, lai saskaņotu dažus bērnu aizsardzības segmentus. Valstu bērnu aizsardzības sistēmu saskaņošana atvieglo sadarbību un kompetento iestāžu lēmumu atzīšanu dažādās ES dalībvalstīs.²⁰

Otrkārt, ES savos tiesību aktos un politikas veidošanā iekļauj starptautiskos bērnu aizsardzības standartus un principus, ko garantē starptautiskie un reģionālie cilvēktiesību instrumenti. To darot, tā īsteno šos standartus ar saviem pasākumiem. Kopš paziņojuma "Ceļā uz ES stratēģiju par bērna tiesībām" pieņemšanas ANO Bērnu tiesību konvencijai ir nozīmīga vieta ES bērnu tiesību politikā, un tā kalpo par pamatu visiem ES pasākumiem attiecībā uz bērna tiesībām.²¹

Treškārt, Eiropas Savienība izmanto īpašus mehānismus (finanšu programmas, pirmspievienošānās sarunas un ES aģentūras), lai uzlabotu bērnu aizsardzības līmeni un nodrošinātu integrētu valsts bērnu aizsardzības sistēmu attīstību un sadarbību. ES finanšu programmas aptver plašu pasākumu klāstu. Piemēram, pēdējo 20 gadu laikā Daphne iniciatīvas²² un vēlāk Daphne programmas mērķis bija veicināt bērnu, jauniešu un sieviešu aizsardzību pret visa veida vardarbību.²³

---

¹⁹ Čulo I.R. Violence against children and integrated child protection systems in the European Union. Pravni Vjesnik, 2009, Vol.35, 40.-41.p. Available: <https://hrcak.srce.hr/file/320694> [viewed 28.03.2022.]

²⁰ Ibid, p. 45-46.

²¹ Ibid, p. 46.

²² For more details: The Daphne Toolkit, official websites of the European Union. Available: https://wayback.archive-it.org/12090/20210927084648/remote-office.novacom-europa.eu/daphne-toolkit/justice/grants/results/daphne-toolkit/daphne-toolkit--active-resource-daphne-programme_en.html [viewed 28.03.2022.]

²³ Čulo I.R. Violence against children and integrated child protection systems in the European Union. Pravni Vjesnik, 2009, Vol. p. 35,46. Available: <https://hrcak.srce.hr/file/320694> [viewed 28.03.2022.]

Rezumējot iepriekš minēto, bērnu aizsardzības elementi starptautiskajās tiesībās bija novērojami jau 20.g. ar 1924.gadā pieņemto Ženēvas deklarāciju par bērna tiesībām. 1950. un 1960. gados jau bija spēkā arī vairāki nozīmīgi starptautiskie līgumi, kas aizsargāja tostarp bērnu tiesības, piemēram, Eiropas cilvēktiesību konvencija, ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. 1989.gadā Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja pieņēma Bērnu tiesību konvenciju, kas ir plaši atzīta par nozīmīgu sasniegumu cilvēktiesību jomā, atzīstot bērnu kā sociālo, ekonomisko, politisko, pilsonisko un kultūras dalībnieku. Konvencija garantē un nosaka minimālos standartus bērnu tiesību aizsardzībai. ES Bērnu tiesību aizsardzības jomā nozīmīga ir ES Pamattiesību harta, kas dalībvalstīm uzliek pienākumu aizsargāt tajā nostiprinātās (tostarp uz bērnu tiesību aizsardzību vērstās) tiesības. ES bērnu tiesību aizsardzības efektivitāte tika ievērojami palielināta ar Lisabonas līgumu, kas stājās spēkā 2009.gadā. Ar līgumu tika atzītas ES Pamattiesību hartā paredzētās tiesības un principi, norādīts, ka harta ir juridiski saistoša, un noteikts skaidrs mērķis aizsargāt bērnu tiesības un veicināt to ievērošanu gan ES iekšējā, gan ārējā politikā.

2. Bērnu tiesību aizsardzības vēsturiskā attīstība Latvijā

2.1. 1903. gada Sodu likumi un 1933. gada Sodu likums

1903.gada Sodu likumus²⁴ apstiprināja Nikolajs II, pielāgojot okupācijas režīma vajadzībām, to ieviesa spēkā sākumā Kurzemē, vēlāk arī Vidzemē. Latgalē likums tika ieviests ar 1920.gada 15.marta likumu.²⁵ 1903.gada Sodu likumu deviņpadsmitās nodaļas nosaukums bija – Noziedzīgi nodarījumi pret ģimenes tiesībām. Šajā nodaļā ir iekļauti vairāki noziedzīgi nodarījumi, kuri ir vērsti pret nepilngadīgajiem, bet tieši 420.pants būtu pielīdzināms mūsdienu Krimināllikuma²⁶ 174.pantam. 1903.gada Sodu likumos nav konkrēti pateikts, ko nozīmē mazgadīgs un nepilngadīgais, bet no likuma 40. un 41.panta uzskatāms, ka mazgadīgais, ir persona, kura vēl nav sasniegusi desmit gadu vecumu, un nepilngadīgais ir vecumā no desmit līdz septiņpadsmit gadiem.

1903.gada Sodu likumu 420.panta pirmais punkts nosaka atbildību tēvam, mātei, aizbildnim, aizgādnim, nepilngadīgā uzraudzītājam, kas: 1) cietsirdīgi apgājies ar septiņpadsmit gadu vecumu nerasniegušo, ja vainīgā nodarījums nepastāv ļoti smagā vai smagā miesas bojājumā. Šīs darbības bija sodāmas ar ieslodzījumu cietumā, kā arī tiesa var atņemt vainīgam varu par nepilngadīgiem. Vērā ņemams, ka atbildība saskaņā ar šo normu iestājas tikai tad, ja konstatējama cietsirdīga apiešanās ar septiņpadsmit gadu vecumu nerasniegušo, un tādējādi šī norma nav piemērojama attiecībā uz vardarbību pret personu, kura ir sasniegusi septiņpadsmit gadu vecumu.

Šī norma ir līdzīga ar mūsdienu Krimināllikuma 174.pantu. Abās normās lietots jēdziens “cietsirdīgi”, un norādīts līdzīgs izņēmums attiecībā uz cietsirdības rezultātā radītajām kaitīgajām sekām. Sodu likuma 420.panta pirmajā punktā tas izteikts ar vārdiem “ja vainīgā nodarījums nepastāv ļoti smagā vai smagā miesas bojājumā”, savukārt Krimināllikuma 174.pantā ar vārdiem “ja šīm darbībām nav bijušas šā likuma 125. (tīšs smags miesas bojājums) vai 126.pantā (tīšs vidēja smaguma miesas bojājums) paredzētās sekas”.

1903.gada Sodu likumos noteiktos gadījumos tika paredzēta arī kriminālatbildība par nolaidību aprūpes un uzraudzības pienākumu pildīšanā. Piemēram, Sodu likumu 423.pants noteic – *Kam pienākas turēt atbildīgā uzraudzībā mazgadīgo vai citu kādu viņam noteiktā kārtībā nodotu personu un kas atstājis tādu personu bez pienācīgas uzraudzības, ja tamdēļ*

²⁴ [b.a.] 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Trešais izdevums. Rīga: [b.i.], 1930, Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/1281/1903_gada_22_marta_sodu_likumi_1930_sn234990.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 17.03.2022.]

²⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 11.lpp.

²⁶ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998.

uzraugāmais izdarījis smagu noziegumu vai noziegumu, sodāms: ar arestu uz laiku, ne ilgāku par vienu mēnesi, vai ar naudas sodu, ne augstāku par simts latiem.

Savukārt 1903.gada Sodu likumu 419.panta pirmais punkts paredz kriminālatbildību par atteikšanos apgādāt un dot uzturu bērnam, vai ārļaulības bērnam, kuram uzturs izsniedzams uz civiltiesas sprieduma pamata, zinādams, ka viņiem tas nepieciešami vajadzīgs, ja vainīgam priekš tam ir bijuši pietiekoši līdzekļi. Šāds pants bija nepieciešams, lai sodītu personas, kuras neizpilda civillikumos viņām uzlikto pienākumu apgādāt savus piederīgos.²⁷

Līdz ar to noziedzīgi nodarījumi pret nepilngadīgajiem 1903.gada Sodu likumos tika sodīti ar arestu, naudas sodu vai ieslodzījumu tostarp atkarībā no tā saskaņā ar kuru normu vainīgā persona tika notiesāta.

Secīgi, 1933.gada Sodu likumu²⁸ pieņēma Ministru kabinets 1933.gada 24.aprīlī Satversmes 81.panta kārtībā. Sodu likuma izstrādāšana ilga gandrīz 13 gadus, un spēkā tas bija līdz 1940.gada 26.novembrim, kad Latvijas teritorijā ieviesa KPFSR 1926.gada Kriminālkodeksu. Sodu likumu izstrādāja uz 1903.gada Krievijas Sodu likuma bāzes, ņemot vērā likumdošanas praksi Vācijā, Itālijā un citās valstīs, kā arī jaunākos sasniegumus krimināltiesību doktrīnā. Pēc Latvijas juristu atzinuma 1933.gada Sodu likums bija humānāks par 1903.gada kodeksiem.²⁹ Šī likuma izstrādei nozīmīgu ieguldījumu ir devis Latvijas Universitātes profesors un politiķis Pauls Mincs.³⁰

1933.gada Sodu likuma 30.nodaļa ir noziedzīgi nodarījumi pret ģimenes tiesībām. No likuma 39.panta secināms, ka mazgadīgais ir persona, kuram vēl nav divpadsmit gadu (1903.gada Sodu likumos tie bija desmit gadi), un persona par nepilngadīgu atzīstama no divpadsmit līdz astoņpadsmit gadu vecumam. Atsevišķās nodālās arī minētas mazgadīgas personas līdz četrpadsmit gadiem, bet šādu pantu dispozīcijas nav atrodamas nodaļā par noziedzīgiem nodarījumiem pret ģimenes tiesībām.

Līdzīgi kā 1903.gada Sodu likumos 420.pantā, arī 1933.gada Sodu likumā (tā 486.pantā) bija paredzēta kriminālatbildība par cietsirdīgu apiešanos. Vienlaikus pastāvēja atšķirība, ka 1933.gada Sodu likuma 486.pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums bija vērsts pret personu, kas nav sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu, savukārt 1903.gada Sodu

---

²⁷ 1903.gada 22.marta Sodu likumi, 1930, 107.lpp.

²⁸ Mincs P., Ehlerss H., Jakobi P., Lauva J. 1933. g. 24. aprīļa Sodu likums. Ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/1283/1933_gada_24_aprila_sodu_likums_1934_sn113455.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 17.03.2022.]

²⁹ Reigase A. Par Latvijas Republikas Krimināllikuma tapšanu. Jurista Vārds, 22.01.1998., Nr. 2 (70), 2.lpp. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/46683-bpar-latvijas-republikas-kriminallikuma-tapsanub/> [aplūkots 17.03.2022.]

³⁰ Krauss D., Pastile J. K., Krimināltiesību pamatjautājumi Latvijā un Vācijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 120.lpp.

likumu 420.pantā paredzētais noziegums bija vērstis pret septiņpadsmit gadu vecumu nerasniegušu personu.³¹ Par 1933.gada Sodu likuma 486.panta noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu tiesa varēja vainīgajam atņemt varu pār nepilngadīgo.³²

Līdzīgi kā 1903.gada Sodu likumos 423.pantā, 1933.gada Sodu likuma 489.pantā bija paredzēta kriminālatbildība par personas atstāšanu bez pienācīgās uzraudzības, bet 1933.gada Sodu likumā tika lietots jēdziens “nepilngadīgo”, nevis “mazgadīgo” kā bijis iepriekš. Abu likumu sankcijas bija vienādas. 1933.gada Sodu likuma 485.panta pirmais punkts par atteikšanos apgādāt un dot uzturu bērnam bija identisks ar 1903. gada Sodu likumos 419.panta pirmo punktu.

2.2. 1961. gada LPSR kriminālkodekss

1961.gada Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (turpmāk – LPSR) kriminālkodekss³³ stājās spēkā 1961.gada 1.aprīlī un tajā nebija atsevišķu pantu, kas paredzētu kriminālatbildību par vardarbību vai cietsirdību pret nepilngadīgiem, vai pamešanu novārtā, toties kriminālatbildība iestājas par izvairīšanos no bērnu uzturēšanas (118.pants), un par personas, kas atrodas dzīvībai bīstamā stāvoklī, atstāšanu bez palīdzības (115.panta otrā daļa).

LPSR kriminālkodeksa 115. panta otrajā daļā paredzētais noziegums izpaužas kā palīdzības nesniegšana personai, kas atrodas dzīvībai vai veselībai bīstamā stāvoklī, ja vainīgajam bijusi iespēja sniegt cietušajam palīdzību un bijis speciāls pienākums rūpēties par viņu. Cietušais ir persona, kas atrodas dzīvībai bīstamā stāvoklī un pats nespēj glābt sevi mazgadības, vecuma, slimības vai savas nevērības dēļ. Vainīgās personas pienākums rūpēties par cietušo var izrietēt no likuma, no citiem normatīviem aktiem, no līguma, no laulības un ģimenes attiecībām u.c.³⁴ Par šī nozieguma izdarīšanu sods varēja izpausties kā brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam, vai labošanas darbi uz laiku līdz sešiem mēnešiem, vai kā mūsdienā Latvijas krimināltiesībām pavisam neraksturīgs soda veids – sabiedriskais nopēlums.

LPSR kriminālkodeksa 115. panta otrā daļa ir piemērojama arī vecāku un bērnu tiesiskajās attiecībās, ņemot vērā vecāku pienākumu rūpēties par bērniem. Proti, LPSR

³¹ Mincs P., Ehlerss H., Jakobi P., Lauva J., 1933, 151.lpp.

³² Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2005, 286.lpp.

³³ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss [nav spēkā] Pieejams: https://likumi.lv/wwraksti/1961/LPSR_KK.PDF [aplūkots 20.03.2022.]

³⁴ Blūma M. 115.panta komentārs. Grām.: Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. J. Dzenīša un A. Niedres vispārīgā redakcijā. Rīga: “Avots”, 1982, 389.-303.lpp.

laulības un ģimenes kodeksa³⁵ 62. panta pirmā daļa noteic pienākumu vecākiem rūpēties par bērniem, to fizisko un intelektuālo attīstību, savukārt šī panta otrā daļa tostarp paredz, ka vecāki ir bērnu likumiskie pārstāvji bez speciāla pilnvarojuma pamata. Pienākums rūpēties par bērnu (to uzturēšanu, nepieciešamo sadzīves apstākļu radīšanu, kopšanu un ārstēšanu), saskaņā ar šī likuma 143. panta pirmo daļu bija arī pilngadīgiem aizbildņiem un aizgādņiem.

Savukārt LPSR kriminālkodeksa 118. panta pantā paredzētais noziegums izpaužas kā vecāku ļaunprātīga izvairīšanās no tiesas noteikto līdzekļu maksāšanas bērnu uzturam (alimentiem), kā arī vecāku ļaunprātīga izvairīšanās no viņu apgādībā esošu nepilngadīgu vai darba nespējīgu bērnu uzturēšanas. Par LPSR kriminālkodeksa 118. panta pantā paredzētā nozieguma izdarīšanu sodīja ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam, vai ar labošanas darbiem uz tādu pašu laiku, vai piemēroja sabiedriskās ietekmēšanas līdzekļus.

LPSR kriminālkodeksa projekts balstījās uz 1958. gada 25. decembrī pieņemtajiem PSRS un savienoto republiku kriminālās likumdošanas pamatiem, kuros bija formulēti likumdošanas principi un vispārīgie noteikumi.³⁶

Pēc valsts neatkarības atgūšanas ar 1991.gada 22.augusta likumu LPSR kriminālkodekss tika pārdēvēts par Latvijas Kriminālkodeksu³⁷, savukārt 1999.gada 1.aprīlī šis tiesību akts zaudēja spēku. 1995.gada 1.novembrī stājās spēkā grozījumi, kas Latvijas Kriminālkodeksa 111.¹ pantā paredzēja kriminālatbildību par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Pants tika izstrādāts pēc 1991.gada 4.septembrī notikušās Latvijas Republikas pievienošanās ANO Bērnu tiesību konvencijai, kas uzliek dalībvalstīm pienākumu veikt visus piemērotos likumdošanas, administratīvos, sociālos un izglītošanas pasākumus, lai pasargātu bērnus no fiziskas vai psiholoģiskas vardarbības, miesas bojājumiem vai nežēlīgas, nevērīgas vai nolaidīgas izturēšanās, sliktas izturēšanās vai ekspluatācijas, tostarp no seksuālas vardarbības, kamēr viņi ir vecāku, aizbildņu vai jebkuras citas par bērnu atbildīgas personas aprūpē.³⁸

Latvijas Kriminālkodeksa 111.¹ panta pirmā daļa paredz, ka par cietsirdīgu apiešanos ar nepilngadīgo, kuras rezultātā tam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas un ko nodarījušas personas, no kurām cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem mēnešiem vai ar naudas sodu līdz desmit minimālajām mēnešalgām.

---

³⁵ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas laulības un ģimenes kodekss [nav spēkā] Pieejams: <https://dom.lndb.lv/data/obj/file/18513339.pdf> [aplūkots 10.04.2022.]

³⁶ Mežulis D., Personas krimināltiesiskā aizsardzība. Slepkaivība, izvarošana, draudi un citi noziegumi pret personu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 27.-28.lpp.

³⁷ Ibid, 28.lpp.

³⁸ Judins A. Krimināllikuma 174. panta piemērošanas aktuālās problēmas. Jurista Vārds, 25.02.2020., Nr. 8 (1118). Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/276115-kriminallikuma-174panta-piemerosanas-aktualas-problemas/> [aplūkots 26.03.2022.]

Savukārt šī panta otrā daļa paredz kriminālatbildību par tīšu vieglu miesas bojājumu nodarīšanu un citām darbībām, kam ir spīdzināšanas raksturs. Par šāda nozieguma izdarīšanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar naudas sodu līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām.

Secīgi, panta trešā daļa paredzēja kriminālatbildību par tīšu vidēja smaguma miesas bojājumu nodarīšanu, sodot ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem, savukārt panta ceturtnā daļa noteica kriminālatbildību par tīšu smagu miesas bojājumu nodarīšanu, sodot ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz divpadsmit gadiem.

2.3. Krimināllikums

Krimināllikums tika pieņemts 1998.gada 17.jūnijā un stājās spēkā 1999.gada 1.aprīlī. Krimināllikums ir Latvijas Republikas Saeimas pieņemts normatīvs akts, kura normas reglamentē kriminālatbildības pamatu un principus, nosaka kāds interešu aizskārums atzīstams par noziedzīgu nodarījumu un kādus sodus piemēro vainīgajām personām.³⁹

Kopš neatkarības atjaunošanas 1990.gadā Latvijai bija iespēja uzsākt savu krimināltiesību izveidi. 1991.gada februārī apstiprinātā Krimināllikuma projekta koncepcija paredzēja divus variantus kriminālās likumdošanas turpmākajā attīstībā: 1) izstrādāt jaunu valsts krimināllikuma projektu, kas faktiski paredzēja šim darbam, projekta apspriešanai un izvērtēšanai ilgāku laika periodu; 2) izdarīt grozījumus spēkā esošajā Kriminālkodeksā, tos iestrādājot arī jaunā Krimināllikuma projektā.⁴⁰

Krimināllikuma projekta izstrāde ilga no 1991. līdz 1998.gadam.⁴¹ 1998.gada 15.oktobrī Saeima pieņēma īpašu likumu – Par Krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību⁴², kas stājās spēkā 1998.gada 5.novembrī.

Sākotnējā redakcija Krimināllikuma⁴³ 174.pantam noteica, ka par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo, ja ar to nepilngadīgajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas un ja tās nodarījušas personas, no kurām cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu.

Šāda panta dispozīcija radīja problemātisku situāciju, piemēram, ja nepilngadīgajam tika radīti tīši smagi miesas bojājumi. Atbilstoši Latvijas Kriminālkodeksam šādā gadījumā

³⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A., 2008, 10.lpp.

⁴⁰ Niedre A. Par Latvijas krimināltiesībām, tuvojoties Eiropas kritērijiem. Latvijas Vēstnesis, 09.01.2001., Nr.4 Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/1311> [aplūkots 20.03.2022.]

⁴¹ Niedre A., Par nāvessoda atcelšanu Latvijā. Latvijas Vēstnesis, 06.05.1999., Nr.140 Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/24132> [aplūkots 20.03.2022.]

⁴² Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LV likums. Pieņemts: 15.10.1998.

⁴³ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [01.04.1999.-23.11.2008. red.]

vainīgajai personai varētu piemērot Kriminālkodeksa 111.¹ panta ceturtajā daļā paredzēto atbildību, ja to izdarījusi persona, no kuras cietušais materiāli vai citādi atkarīgs. Tomēr Krimināllikuma 174.pantam nebija atsevišķu daļu, kas paredzētu atbildību atkarībā no miesas bojājumu pakāpes. Līdz ar to smagu miesas bojājumu nodarīšanas gadījumā pret nepilngadīgo, noziedzīgās darbības tika kvalificētas atbilstoši vispārējai normai Krimināllikumā, kas paredz atbildību par tīšu smagu miesas bojājumu nodarīšanu.⁴⁴ Autores ieskatā šāda pieeja bija nepareiza, jo smagu miesas bojājumu nodarīšana pret personu no kuras cietušais ir atkarīgs ir ar lielāku sabiedriskā kaitīguma pakāpi salīdzinot ar miesas bojājumu nodarīšanu pret pilngadīgu cietušo, kurš nav atkarīgs no vainīgās personas.

2008.gada 27.novembrī stājās spēkā grozījumi, kas Krimināllikuma 174.pantam pievienoja klāt otro daļu, nosakot, ka par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas pret mazgadīgo, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem. Līdz ar to, ja cietušais nav sasniedzis četrpadsmit gadu vecumu, vainīgās personas sods var būt bargāks. Panta pirmajā daļā arī veica grozījumus panta dispozīcijas beigās pievienojot klāt nosacījumu – *“ja šīm darbībām nav bijušas šā likuma 125. vai 126.pantā paredzētās sekas”* un panta sankcijā, pievienojot klāt tādus soda viedus kā naudas sodu ar policijas kontroli.

Krimināllikuma 174.panta abu daļu dispozīcija nav mainījies kopš 2008.gada, grozījumi ir tikai veikti pantu abu daļu sankcijā, piemēram, 2013.gada 1.aprīlī stājās spēkā grozījumi pirmās un otrās daļas sankcijā sakarā ar aresta kā soda veida izslēgšanu no Krimināllikuma, to aizstājot ar īslaicīgu brīvības atņemšanu. 2015.gada 1.janvārī stājās spēkā grozījumi pirmās un otrās daļas sankcijā sakarā ar policijas kontroles kā papildsoda veida izslēgšanu, kas tika aizstāta ar papildsodu – probācijas uzraudzību, savukārt 2022.gada 1.janvārī stājās spēkā grozījumi, izslēdzot piespiedu darbu no panta sankcijas, un to aizstājot ar sabiedrisko darbu.

Secīgi, kopš 2022.gada 1.janvāra par Krimināllikuma 174.panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu. Identiski soda veidi ir paredzēti arī par šī panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, izņemot brīvības atņemšanas maksimālo ilgumu, kas noteikta uz laiku līdz pieciem gadiem.

---

⁴⁴ Mērniece L. Par dažām neskaidrībām Krimināllikuma piemērošanā. Latvijas Vēstnesis, 02.06.1999., Nr.200/207 Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/20106> [aplūkots 20.03.2022.]

Rezumējot iepriekš minēto, jau 1903.gada Sodu likumos tika paredzēta kriminālatbildība vecākiem vai aizbildņiem, kas cietsirdīgi apgājās ar septiņpadsmit gadu vecumu nerasniegušo. 1933.gada Sodu likumā arī tika paredzēta kriminālatbildība par cietsirdīgu apiešanos, bet par šī noziedzīgā nodarījuma cietušo varēja būt persona, kas nav sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu. 1961.gada LPSR kriminālkodeksā nebija atsevišķu pantu, kas paredzētu kriminālatbildību par vardarbību vai cietsirdību pret nepilngadīgiem. Pēc valsts neatkarības atgūšanas ar 1991.gada 22.augusta likumu LPSR kriminālkodekss tika pārdēvēts par Latvijas Kriminālkodeksu. 1995.gada 1.novembrī stājās spēkā grozījumi, kas Latvijas Kriminālkodeksa 111.¹ pantā paredzēja kriminālatbildību par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Pants tika izstrādāts pēc 1991.gada 4.septembrī notikušās Latvijas Republikas pievienošanās ANO Bērnu tiesību konvencijai. Šī likuma konstrukcija visvairāk līdzinās mūsdienu Krimināllikuma 174.pantam, tomēr Latvijas Kriminālkodeksa pants ir plašāks, jo ietver panta daļas, kas paredz atbildību atkarībā no nodarīto miesas bojājumu pakāpes. Krimināllikuma 174.pantam sākotnējā redakcijā bija viena daļa un nodarījuma kvalifikāciju neietekmēja cietušā nepilngadīgā vecums, savukārt 2008.gada 27.novembrī stājās spēkā grozījumi, kas Krimināllikuma 174.pantu papildināja ar otro daļu, nosakot smagāku atbildību par tādām pašām darbībām, ja tās izdarītas pret mazgadīgo.

3. Krimināllikuma 174. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva analīze

3.1. Vispārīgs raksturojums

Kriminālatbildība par Krimināllikuma 174.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu iestājas, ja:

- 1) nepilngadīgajam vai mazgadīgajam ar to nodarītas psihiskas vai fiziskas ciešanas;
- 2) šīm darbībām nav bijušas Krimināllikuma 125. vai 126.pantā paredzētās sekas;
- 3) noziedzīgu nodarījumu izdarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs.⁴⁵

Pamatojoties uz Krimināllikuma 7.panta trešo un ceturto daļu, Krimināllikuma 174.panta pirmajā daļā paredzētais nodarījums ir mazāk smags noziegums, bet panta otrās daļas nodarījums ir smags noziegums.

Saskaņā ar Civillikuma⁴⁶ 219.pantu par nepilngadīgu ir uzskatāma persona, kas nav sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu (skat. arī Krimināllikuma 64.panta pirmo daļu). Savukārt Civillikuma 220.pants paredz, ka izņēmuma gadījumos un sevišķi svarīgu iemeslu dēļ, kad nepilngadīgā aizbildņi un tuvākie radnieki apliecina, ka viņš uzvedas nevainojami un spēj patstāvīgi aizsargāt un aizstāvēt savas tiesības un izpildīt savus pienākumus, nepilngadīgo var izsludināt par pilngadīgu arī pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas, bet ne agrāk, kamēr viņš sasniedzis pilnus sešpadsmit gadus. Secīgi Civillikuma 221.panta pirmā daļa noteic kārtību, kādā var tikt piešķirta pilngadība pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas, vienlaikus panta otrajā daļā paredzot, ka par pilngadīgu ir uzskatāma persona, kas likumā paredzētajā kārtībā stājusies laulībā pirms astoņpadsmit gadu vecuma sasniegšanas.

Savukārt atbilstoši Krimināllikuma 11.pantam mazgadīgais ir persona, kas nav sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu.

Tā kā šis noziedzīgais nodarījums ir vērstas pret nepilngadīgām personām, ir svarīgi aplūkot Bērnu tiesību aizsardzības likuma⁴⁷ 1.panta 9¹.punktu. Tajā tiek skaidrots, ka vardarbība ir visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla vardarbība, pamešana novārtā vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu. Šķietami “*vardarbības*” definīcija nosaka, ka “*cietsirdība*” ir vardarbības paveids, bet šaurākā izpratnē. Plašāk šie jēdzieni tiks aplūkoti apakšnodaļā

⁴⁵ Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 372. lpp.

⁴⁶ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937.

⁴⁷ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts 19.06.1998.

“Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse”. Bērnu tiesību aizsardzības likums lieto jēdzienu “seksuāla vardarbība”, savukārt Krimināllikuma 174.panta noziedzīgā nodarījuma dispozīcijā nav šāda nodarījuma, jo par to ir paredzēta kriminālatbildība 16.nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību”, tādēļ “seksuāla vardarbība” netiks aplūkota sīkāk šajā maģistra darbā.

Lai izvērtētu, vai ir pieļauta vardarbība pret nepilngadīgo (it īpaši bezdarbības rezultātā), nozīme ir arī Civillikumā ietvertajām normām, kas uzliek bērna vecākiem pienākumu rūpēties un pasargāt savus bērnus. Piemēram, Civillikuma 117.pants nosaka, ka līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu. Bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam). Bērna uzraudzība nozīmē rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršana.

Bērna tiesību aizsardzība (tostarp bērnu aizsardzība pret vardarbību) ir uzsvērtā arī Latvijas Republikas Satversmē.⁴⁸ Satversmes 110.pants nosaka, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.

Lai noskaidrotu sabiedrības izpratni un attieksmi saistībā ar vardarbību pret bērniem, ir tikušas publicētas vairākas aptaujas. Piemēram, 2021.gadā tika publicēta aptauja par Latvijas iedzīvotāju attieksmi par vardarbību ģimenē, pret bērniem un bērna sodīšanu saistībā ar audzināšanu. Šo aptauju veica Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija Eiropas Savienības fonda projekta ietvaros sadarbībā ar pētījumu kompāniju “Norstat Latvija”, lai noskaidrotu, kā mainījusies sabiedrības attieksme pret vardarbību ģimenē.⁴⁹

Aptaujā piedalījās 1005 Latvijas pastāvīgie iedzīvotāji vecumā no 18 līdz 74 gadiem. Pamatojies uz Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas sniegto informāciju aptaujā noskaidrots, ka respondentu attieksme pret bērnu fizisku sodīšanu ir visai atšķirīga, tomēr joprojām diezgan iecietīga – nosacīti vieglākas fiziskas sodīšanas metodes (ieplaukāšanu, raušanu aiz matiem, uzsišanu pa dibenu utt.) par pieļaujamām uzskata 55% aptaujas

⁴⁸ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts: 15.02.1922.

⁴⁹ Plašāk: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas. Aptauja apliecina sabiedrības augsto iecietību pret bērnu fizisku sodīšanu. Pieejams: https://www.bti.gov.lv/lv/aptauja-apliecina-sabiedribas-augsto-iecietibu-pret-bernu-fizisku-sodisanu?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F [aplūkots 28.03.2022.]

dalībnieku, bet pēršanu ar siksnu vai citu priekšmetu pieļauj 23% respondentu. Vienlaikus pēršanu ar siksnu 83% respondentu atzīst par vardarbību, bet 59% aptaujas dalībnieku par vardarbību atzīst arī ieplaukāšanu, raušanu aiz matiem u. tml. 74% aptaujāto uzsvēruši, ka konfliktus vispirms cenšas risināt, neizmantojot sodīšanas metodes, kā arī 84% respondentu lamāšanu un vārdisku pazemošanu atzīst par vardarbību pret bērnu. Kopumā 41% aptaujāto izmantojuši bērnu fiziskas sodīšanas metodes (ieplaukāšana, raušana aiz matiem vai auss, sitiens pa dibenu utt.), norādot, ka tas notiek brīžos, kad paši zaudējuši paškontroli, jūtas noguruši un stresaini.⁵⁰

3.2. Noziedzīga nodarījuma objekts

Noziedzīga nodarījuma objekts ir valsts, sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu un indivīdu noteiktas intereses, ko apdraud noziedzīgs nodarījums. Krimināltiesību teorijā izdala vispārējo, grupas un tiešo noziedzīga nodarījuma objektu. Vispārējais noziedzīgo nodarījumu objekts ir kopīgs visiem nodarījumiem – tas ir visu interešu kopums, ko aizsargā Krimināllikums. Noziedzīgo nodarījumu grupas objekts ir tādas pašas vai viena veida un savstarpēji saistītas vairākas intereses, kuras apdraud vesela noziedzīgo nodarījumu grupa.⁵¹

Ņemot vērā, ka noziedzīgi nodarījumi, kas apdraud tādas pašas vai viena veida intereses ir apvienoti Krimināllikuma sevišķās daļas nodaļās⁵², Krimināllikuma 174.panta grupas objekts varētu būt nepilngadīgo veselības intereses, jo, lai iestātos kriminālatbildība, nepilngadīgajam ir jābūt nodarītām fiziskām vai psihiskām ciešanām. Noziedzīga nodarījuma tiešais objekts ir tās intereses, ko apdraud konkrēta veida noziedzīgs nodarījums. Tiešais objekts aptver tādas ar nodarījumu apdraudētās intereses, kuras ir visraksturīgākās un vispilnīgāk atklāj apdraudējuma būtību.⁵³ Piemēram, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā nepilngadīgajai personai tiktu nodarītas psihiskas ciešanas, tad varētu teikt, ka noziedzīgā nodarījuma tiešais objekts ir nepilngadīgo veselības intereses, tostarp nepilngadīgās personas mentālā veselība.

---

⁵⁰ Plašāk: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas. Aptauja apliecina sabiedrības augsto iecietību pret bērnu fizisku sodīšanu. Pieejams: https://www.bti.gov.lv/lv/aptauja-apliecina-sabiedribas-augsto-iecietibu-pret-bernu-fizisku-sodisanu?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F [aplūkots 28.03.2022.]

⁵¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 92.,97.lpp.

⁵² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A., 2008, 98.lpp.

⁵³ Ibid, 100-101.lpp.

3.3. Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse

Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārējā izpausme, kas rada vai var radīt kaitīgas izmaiņas apkārtējā pasaulē. Objektīvā puse var izpausties kā darbība vai bezdarbība. Darbība ir personas aktīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, kas pauž vainīgās personas apzinātu gribu, un tā ir vērsta pret noziedzīgā nodarījuma objektu, nodarot vai radot draudus nodarīt kaitējumu ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm. Savukārt, bezdarbība ir apzināta vainīgās personas gribai atbilstoša pasīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, kas izpaudusies tādā veidā, ka persona nav pildījusi viņai uzliktos tiesiskos pienākumus, ar ko nodarīts vai varējis tikt nodarīts kaitējums ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm.⁵⁴

Krimināllikuma 174. panta pirmajā daļā noteikts, ka objektīvā puse var izpausties kā cietsirdīga vai kā vardarbīga apiešanās ar cietušo, tā var būt gan aktīva darbība, gan bezdarbība. Lai iestātos kriminālatbildība par Krimināllikuma 174. pantā paredzēto noziegumu, objektīvai pusei jāizpaužas kā cietsirdīgai apiešanās vai kā vardarbīgai apiešanās ar cietušo, bet vienlaikus var būt arī gan cietsirdīga, gan arī vardarbīga apiešanās ar cietušo. Līdz ar to apsūdzībā nevar būt šaubas kāda veida apiešanās ar cietušo ir notikusi – cietsirdīga vai vardarbīga, vai arī, abi minētie varianti kopā.⁵⁵

Krimināllikuma 174.pantā paredzētais noziegums atzīstams par pabeigtu ar darbību izdarīšanu vai pieļauto bezdarbību, kas sakrīt ar fizisku vai psihisku ciešanu nodarīšanas brīdi (formāls sastāvs).⁵⁶ Noziedzīgā nodarījuma formālajā sastāvā sekas nav ietvertas – pati prettiesiskā darbības vai bezdarbības apzināta izdarīšana vai neizdarīšana jau ir pabeigts nodarījums, tāpēc tādā gadījumā vainīgā psihiskā attieksme pret sekām nav jāvērtē.⁵⁷ Tas nozīmē, ka, lai to atzītu par pabeigtu, nav nepieciešamas kādas reālas sekas, bet tas uzskatāms par pabeigtu ar pirmo vardarbības lietošanas brīdi vai ar draudiem lietot vardarbību, kas sakrīt ar fizisku vai psihisku ciešanu nodarīšanas brīdi.⁵⁸

Savukārt A. Judina ieskatā, Krimināllikuma 174. pantā paredzētais nozieguma sastāvs ir materiāls, jo personas darbības vai bezdarbības sekas – fizisku vai psihisku ciešanu esamība – ir obligāts priekšnosacījums analizējamā noziedzīgā nodarījuma esamībai. Gadījumos, kad

---

⁵⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A., 2008, 110.-111.lpp.

⁵⁵ Liholaja V. Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Rīga, 2015, 5.lpp. Pieejams:https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2016/tiesu%20praks_e%20par%20cietsirdibu%20un%20vardarbibu%20nepilngadigie%20anon.docx Aplūkots: [23.03.2022.]

⁵⁶ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 504.lpp.

⁵⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 164.lpp.

⁵⁸ Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 377. lpp.

vardarbība nav radījusi bērnam fiziskas vai psihiskas ciešanas, vainīgo personu var saukt, nevis pie kriminālatbildības, bet gan pie administratīvās atbildības.⁵⁹

Kā jau iepriekš minēts, noziegums ar formālu sastāvu uzskatāms par pabeigtu neatkarīgi no seku iestāšanās fakta un formālam sastāvam obligāta objektīvās puses pazīme ir tikai prettiesisks nodarījums. Materiāla nozieguma sastāvā obligāta objektīva pazīme ir paredzēta seku iestāšanās. Noziegums ar materiālu sastāvu uzskatāms par izdarītu no brīža, kad noteiktās rīcības rezultātā ir iestājušās sekas. Nozieguma objektīvā puse kā obligātos elementus ietver prettiesisku rīcību (darbību vai bezdarbību), cēloņsakarību un sekas.⁶⁰

Autores ieskatā, aplūkojot pašu Krimināllikuma 174.panta dispozīciju, kas noteic, kriminālatbildība iestājas “par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo” (prettiesiska darbība) un “ja ar to nepilngadīgajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas” (sekas), būtu atzīstams, ka Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs atbilst materiālam, nevis formālam sastāvam. Savukārt iespējami problemātiskie aspekti saistībā ar vainīgā psihiskās attieksmes vērtēšanu attiecībā uz nepilngadīgajam nodarītajām fiziskām vai psihiskajām ciešanām var tikt risināti atzīstot Krimināllikuma 174.pantu kopumā par tīšu noziedzīgu nodarījumu, un pamatā subjektīvo pusi vērtējot tieši kontekstā ar cietsirdības vai vardarbības pieļaušanu. Attiecīgi, piemērojot Krimināllikuma 174.pantu, jākonstatē ne tikai vardarbīga vai cietsirdīga apiešanās (prettiesiska rīcība), bet arī kaitīgās sekas – fiziskas vai psihiskas ciešanas, kas ir cēloņsakarībā ar prettiesisko rīcību.

3.3.1. Fiziskā vardarbība

Vardarbība krimināltiesībās, pirmkārt, var izpausties kā fiziska (enerģētiska, mehāniska) vardarbība. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 11. punktā fiziska vardarbība skaidrota kā bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas dūmu, iedarbībai.

Fiziska vardarbība izpaužas kā spēka pielietošana ikvienā veidā un izmantojot jebkādas līdzekļus un paņēmienus. Tā var būt vardarbība, kas izraisa fiziskas sāpes,– sišana, piekaušana, spīdzināšana, mocīšana, maznozīmīgu miesas bojājumu vai vieglu miesas bojājumu, kas izraisījuši īslaicīgu veselības traucējumu, nodarīšana. Fiziska vardarbība var izpausties arī bez fizisku sāpju un miesas bojājumu nodarīšanas, kad vainīgais ierobežo cietušā kustības vai pārvietošanās brīvību, sasienot, izolējot kādā slēgtā telpā, turot cietušo,

⁵⁹ Judins A. Krimināllikuma 174. panta piemērošanas aktuālās problēmas. Jurista Vārds, 25.02.2020., Nr. 8 (1118). Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/276115-kriminallikuma-174panta-piemerosanas-aktualas-problemas/> [aplūkots 26.03.2022.]

⁶⁰ Judins A, Krimināltiesību jēdzienu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Latvijas Policijas Akadēmija, 1998, 14., 29.lpp.

pagrūžot vai atgrūžot, kā arī citādi pielietojot fizisku spēku.⁶¹ Pēdējo gadu tiesu praksē šāda fiziskā vardarbība netika konstatēta.

Fiziskas ciešanas ir saistītas ar fizisku sāpju nodarīšanu, kas aptver arī vieglu miesas bojājumu nodarīšanu cietušajam.⁶² Ja izdarīts Krimināllikuma 174.panta pārkāpums un tā rezultātā arī nodarīts tīss viegls miesas bojājums, tad nav jāveido kopība ar Krimināllikuma 130.pantu. Apsūdzētā darbības kvalificējamās saskaņā ar Krimināllikuma 174.pantu, jo tā ir speciālā norma, kas aizsargā tādu nepilngadīgo, kurš atrodas materiālā vai citādā atkarībā no kādas personas, un tā kā vieglu miesas bojājumu nodarīšana nepilngadīgajam cietušajam arī ir vardarbība un fizisku ciešanu radīšana, papildus kvalifikācija pēc Krimināllikuma 130.panta pirmās daļas nav nepieciešama.⁶³ Turpmāk tiks aplūkota Krimināllikuma 174.panta piemērošana tiesu praksē.

Rēzeknes tiesa savā 2022.gada 14.februāra spriedumā lietā Nr. 11110009319 konstatēja, ka mazgadīgās personas māte, tātad persona, no kuras mazgadīgais no dzimšanas brīža līdz pat pilngadībai ir fiziski, garīgi, materiāli, sadzīviski un emocionāli atkarīgs, ar rokām saspieda un saskrāpēja savu mazgadīgo dēlu. Māte savam mazgadīgajam dēlam nodarīja šādus miesas bojājumus – multiplus asinsizplūdumus zem kreisās lāpstiņas krūšu kurvja rajonā, jostas rajonā, vēdera labajā pusē, kas atbilst maznozīmīgiem miesas bojājumiem, tādējādi nodarot viņam fiziskas ciešanas. Māte tika saukta pie kriminālatbildības saskaņā ar Krimināllikuma 174.panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu. Māte sodīta ar īslaicīgu brīvības atņemšanu uz 2 diviem mēnešiem.⁶⁴

Daugavpils tiesa 2021.gada 24.septembra spriedumā lietā Nr.11320018220 secināja, ka nepilngadīgās personas tēvs, būdams persona, no kuras cietušais ir materiāli un citādi atkarīgs, vardarbīgi apgājās ar nepilngadīgo, ar ko nepilngadīgajam nodarītas fiziskas ciešanas, un šīm darbībām nebija Krimināllikuma 125. un 126.pantā paredzētās sekas.

Nepilngadīgā tēvs, savā dzīvesvietā, būdams alkohola ietekmē, izteica pārmetumus arī citiem dzīvoklī esošajiem ģimenes locekļiem – pilngadīgajai meitai un nepilngadīgajam dēlam. Strīda laikā tēvs nepilngadīgajam dēlam uzbļāva, ar spēku norāva uzliktās austiņas. Strīda laikā tēvs palika arvien agresīvāks, tādēļ, lai nepieļautu iespējamu vardarbību pret savu māsu un māti, nepilngadīgais dēls nostājās starp viņām un tēvu. Tēvs, būdams neapmierināts par šādu dēla rīcību, tīši satvēra viņu ar labo roku aiz kakla, nogāza dīvānā uz vēdera un

---

⁶¹ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX–XVII nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 501.-502.lpp.

⁶² Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A., 2009, 375.lpp.

⁶³ Augstākās tiesas 29.11.2007. lēmums Nr. SKK-634/2007, 5.lpp. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/4162> [aplūkots 25.03.2022.]

⁶⁴ Rēzeknes tiesa 14.02.2022. spriedums lietā Nr.11110009319 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/472534.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]

turēja, spiežot kaklu. Šādas tēva tīšas darbības rezultātā nepilngadīgajam dēlam tika nodarīti maznozīmīgi miesas bojājumi: skrāpētas brūces kakla mugurpusē un kakla kreisajā pusē. Vainīgajam par Krimināllikuma 174.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu tika piespriests sods – 120 stundu piespiedu darbs un probācijas uzraudzība uz vienu gadu.⁶⁵

Likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” nav paskaidrots, kas ir maznozīmīgi miesas bojājumi, bet Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā⁶⁶ 12.panta pirmā daļa nosaka, ka maznozīmīgs miesas bojājums ir miesas bojājums, kas izraisījis īslaicīgas, maznozīmīgas sekas, bet nav izraisījis veselības traucējumu vai vispārējo darbību zaudējumu.

Visbiežāk tiesas spriedumos fiziskas ciešanas norāda kā maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu vai retāk kā vieglu miesas bojājumu nodarīšanu. Savukārt, krimināllietās, kur nav minēts ne viens, ne otrs, ir sarežģītāk secināt, vai personas darbība tiesām ir radījusi fiziskas ciešanas, kas atbilst Krimināllikuma 174.pantā paredzētajām kaitīgajām sekām, it īpaši, ja nav minēti konkrēti miesas bojājumi, kuru esamība pierādīta ar ekspertīzi vai kādu citu ticamu pierādījumu.

Piemēram, Vidzemes rajona tiesas spriedumā lietā Nr.11904001620 tika aprakstīts, ka apsūdzētā vienu reizi ar roku tīši parāva nepilngadīgo personu aiz matiem kā rezultātā nodarīja viņai fiziskas sāpes un ciešanas.⁶⁷ Vienlaikus spriedumā nav aprakstīts ar kādu spēku matu paraušana izpaudās, un vai šāda rīcība patiešām radīja fiziskas sāpes un ciešanas.

Nav šaubu, ka iepriekš minētajā spriedumā ir vērsta fiziska vardarbība pret nepilngadīgo personu, bet ir apšaubāmi, vai šeit tiktu piemērojama kriminālatbildība. Fiziska vardarbība pret nepilngadīgo ir uzskatāma arī par administratīvo pārkāpumu, tādēļ tiesām, gadījumā, ja fiziskas vardarbības rezultātā nav nodarīti maznozīmīgi miesas bojājumi vai viegli miesas bojājumi (un tie nav pierādīti ar ekspertīzi vai citu ticamu pierādījumu), būtu nepieciešams pamatot fizisku ciešanu konstatēšanu, lai nerastos šaubas par to vai iestājas kriminālatbildība vai administratīvā atbildība, kuras piemērošanai nav nepieciešama fizisku ciešanu konstatēšana.

Spriedumi krimināllietās, kurās nepilngadīgai personai tiek nodarīti miesas bojājumi (maznozīmīgi vai viegli), un tie ir pierādīti ar eksperta atzinumu pirmšķietami nerada šaubas

⁶⁵ Daugavpils tiesa 24.09.2021. spriedums lietā Nr.11320018220 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/459756.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]

⁶⁶ Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā: LV likums. Pieņemts: 07.05.2020.

⁶⁷ Vidzemes rajona tiesa 28.07.2020. spriedums Nr.11904001620 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/429267.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]

par objektīvās puses konstatēšanu. Savukārt lietas, kurās tiesa izdara detalizētāk nepamatotus pieņēmumus par fizisku ciešanu esamību, rada šaubas par noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses pamatotu konstatēšanu. Vienlaikus krimināllietas, kur vainīgo personu apsūdz tikai par fizisku ciešanu nodarīšanu bez miesas bojājumiem ir salīdzinoši retas.

3.3.2. Psihiskā vardarbība

Otrkārt, tiek izdalīta psihiskā jeb emocionālā vardarbība, kas Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta 12.punktā skaidrota kā bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai). Psihiskā jeb emocionālā vardarbība kaitē bērna emocionālajai attīstībai, apdraud bērna psihisko labklājību.⁶⁸ Emocionālā vardarbība pret bērnu pati par sevi būtiski aizskar Satversmes 95.pantā aizsargāto personas godu un cieņu, tāpat personas integritāti, kas ir daļa no Satversmes 96.pantā ietvertajām personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, kā arī Satversmes 110.pantā paredzētās bērna tiesības.⁶⁹

Psihiskās ciešanas, pēc A. Vilka ieskata, ir emocionālas vardarbības tiešas sekas, kas ietver bērna sociālās, emocionālās, kognitīvās un intelektuālās attīstības traucēšanu un bērna uzvedības neatbilstošu mainīšanu.⁷⁰

Piemēram, emocionālā vardarbība, kas izpaudās kā vardarbīga izturēšanās pret bērna tuviniekiem viņa klātbūtnē, tika konstatēta Daugavpils tiesas spriedumā lietā Nr. 12320000120. Mazgadīgā patēvs, būdams alkohola ietekmē, risinot savstarpējās naidīgās attiecības ar savu laulāto, ar līdzi paņemto nazi tīši, t.i., nolūkā nodarīt miesas bojājumus, ne mazāk kā piecas reizes dūra savai laulātajai krūšu kurvja un vēdera apvidū. Šīs darbības patēvs veica, apzinoties, ka to redz arī klātesošais laulātās mazgadīgais dēls, kurš dzīvoja vienā ģimenē ar patēvu, un kurš viņu uzskatīja par savu tēvu, līdz ar to mazgadīgais dēls no viņa bija materiāli, morāli un sadzīviski atkarīgs kā no vecākā ģimenes locekļa. Vainīgā tīšo dūrienu ar nazi rezultātā viņa laulātajai (mazgadīgā dēla mātei) radās smagi, dzīvībai bīstami miesas bojājumi. Klātesošais mazgadīgais dēls, redzot patēva vardarbīgās darbības pret viņam tuvu cilvēku – māti, pamatoti baidoties par viņas dzīvību, lai pārtrauktu patēva darbības, no aizmugures uzleca mugurā patēvam, sita viņam ar rokām un kļiedza, lai viņš pārstāj. Ar šādu vardarbīgu rīcību pret mazgadīgā dēla māti viņa klātbūtnē patēvs radīja viņam mazgadīgajam psihiskas ciešanas, kas izpaudās kā akūta stresa reakcija, kā arī viņam pastiprinājās jau

⁶⁸ Krastiņš U., Liholaja V., 2018, 502.lpp.

⁶⁹ Augstākās tiesas 2019.gada 2.oktobra lēmums Nr. SKA-1444/2019, 6.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5993> [aplūkots 05.04.2022.]

⁷⁰ Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A., 2009, 376-377.lpp.

piemītošās trauksmes, dusmu, nomāktības izpausmes un attīstījās pēc traumas stresa iezīmes. Tādā veidā patēvs izdarīja Krimināllikuma 174.panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu. Vainīgais un prokurore noslēdza vienošanos par vainas atzīšanu un sodu un vainīgajam tika piespriests sods – piespiedu darbs uz 280 stundām un probācijas uzraudzība uz vienu gadu.⁷¹

Emocionālā vardarbība, kas izpaudās kā vardarbīga izturēšanās pret bērna tuvinieku viņa klātbūtnē, kuru rezultātā tika radītas mazgadīgajam psihiskas ciešanas ir izklāstīta izsmelīgi un autores ieskatā pareizi. Vienīgi piebilstams, ka Daugavpils tiesa šajā spriedumā vainīgās personas darbības aprakstīja kā “cietsirdīgu apiešanos ar mazgadīgo”, nevis kā emocionālo vardarbību. Šajā ziņā joprojām tiesu praksē rodas problēmas ar šo jēdzienu nošķiršanu un izpratni.

To, vai nepilngadīgajam ir nodarītas psihiskas ciešanas pierāda ar eksperta (psihologa) atzinumu. Psihisko ciešanu nodarīšanas fakts obligāti jāpamato ar ekspertīzes atzinumu vai ar psihologa atzinumu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem.⁷²

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.² panta pirmā daļa nosaka, ka psihologa atzinumu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem tiesai, bāriņtiesai, policijai un prokuratūrai lietās, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību, ir tiesīgs sniegt psihologs, kurš sertificēts klīniskās un veselības psiholoģijas vai juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomā un kuram ir triju gadu profesionālā darbība bērnu vai ģimeņu izpētē. Atzinumā norāda informāciju atbilstoši Psihologu likumā noteiktajam.

Uz šāda atzinuma nepieciešamību reizēm ir norādīts arī tiesu praksē. Piemēram, Jēkabpils rajona tiesa 2016.gada 21.septembra spriedumā lietā Nr.11210064014, atzina, ka psihiskas ciešanas obligāti jāpamato ar ekspertīzes atzinumu vai ar psihologa atzinumu par psiholoģiskās izpētes rezultātiem, norādot, ka šīs lietas ietvaros ir veikta tiesu psiholoģiskā ekspertīze un ir secināts, ka, kaut arī nepilngadīgā persona ir dzīvojuši sociāli nelabvēlīgā ģimenē, kur pārcietusi emocionālu un fizisku vardarbību, ekspertīzes laikā nekādas sekas pēc lēmumā minēto darbību izdarīšanas nepilngadīgās personas psihiskajā veselībā nekonstatē.⁷³

Arī Kurzemes rajona tiesas spriedumā lietā Nr.11250012817 ir norādīts atzinums, kurā konstatēts, ka apsūdzētais ilgstoši bijis emocionāli un fiziski vardarbīgs pret bērniem un viņu māti, jo viņus sitis un lamājis. Atzinums liecina, ka cietušais no tēva baidās, tāpēc tiesa atzīst,

⁷¹ Daugavpils tiesas 17.06.2021. spriedumā lietā Nr. 12320000120 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/453389.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]

⁷² Liholaja V. Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Rīga, 2015, 15.lpp. Pieejams: https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2016/tiesu%20prakses%20par%20cietsirdibu%20un%20vardarbibu%20nepilngadigie%20anon.docx [aplūkots: 21.03.2022.]

⁷³ Jēkabpils rajona tiesas 21.09.2016. spriedumā lietā Nr. 11210064014 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/313153.pdf> [aplūkots 28.03.2022.]

ka apsūdzētais pieļāvis smagu vardarbību pret mazgadīgu bērnu, kas atstāj psiholoģiskas sekas uz visu mūžu.⁷⁴

Savukārt Liepājas tiesa krimināllietā Nr.11261108714⁷⁵ secināja, ka nevar noteikt psihisku ciešanu rašanos, jo lietā nav ne ekspertīzes atzinuma, ne psihologa, ne speciālista atzinuma, ne citi pierādījumi tam, ka vainīgās personas būtu emocionāli vardarbīgi izturējušās pret mazgadīgo un viņai būtu nodarītas psihiskas ciešanas. Tiesa izsmeļoši arī apraksta, kā izpaužas fiziskā vardarbība, vienīgi, kļūdaini norāda, ka kliegšana uz mazgadīgo būtu fiziskā vardarbība, kas radītu fiziskas ciešanas. Kliegšana būtu pieskaitāma pie emocionālās vardarbības.

Vienlaikus tiesu praksē lielākoties vispār nav minēti nekādi eksperta atzinumi, bet tikai pateikts, ka nepilngadīgās personas, piemēram, raudāja, jutās slikti, baidījās no tēva, kā tas bija Zemgales rajona tiesas spriedumā Nr.11221073320⁷⁶, vai Rēzeknes tiesas spriedumā lietā Nr.11331068920, kurā tika secināts, ka vainīgais mazgadīgā klātbūtnē vairākkārt izraisīja vardarbīgus konfliktus ar bērna māti, tādējādi nodarot bērnam psihiskas ciešanas.⁷⁷ Nav nekas plašāk paskaidrots, kas tieši norāda uz psihiskām ciešanām, nav arī minēts neviens eksperta atzinums.

Šāda tiesu prakse padara par apgrūtināšu Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma nošķiršanu no administratīva pārkāpuma. Piemēram, administratīvo pārkāpuma lietā Nr.1A6801012 tēvs trīsgadīga bērna klātbūtnē vardarbīgi izturējās pret viņa bērna māti, tīši iesitot vienu reizi ar dūri pa seju, nodarot mātei maznozīmīgus miesas bojājumus. Notikušā rezultātā viņu kopīgais dēls sāka raudāt un teikt tēvam, lai nesit mammu. Mazā vecuma dēļ bērns neapzinājās šī konflikta būtību un tas psiholoģiski viņu neietekmēja, kā arī lietā nav arī iesniegts psihologa vai bērna ārstējoša ārsta atzinums, kas varētu pierādīt pretējo.⁷⁸ Tādējādi salīdzināmos apstākļos ir piemērota atbildība par administratīvo pārkāpumu, vienlaikus pamatoti uzsverot nepieciešamību iegūt ticamus un objektīvus pierādījumus par psihisku ciešanu konstatēšanu, pretējā gadījumā psihiskas ciešanas nav konstatētas un kriminālatbildība neiestājas. Šajā ziņā kā būtisks nepieciešams pierādījums pamatoti norādīts psihologa vai ārsta atzinums, lai noskaidrotu, vai emocionālas vardarbības rezultātā tiešām ir radītas psihiskas ciešanas nepilngadīgajam vai mazgadīgajam.

⁷⁴ Kurzemes rajona tiesas 30.08.2018. lietā Nr.11250012817 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/373471.pdf> [aplūkots 28.03.2022.]

⁷⁵ Liepājas tiesas spriedums 08.09.2017. lietā Nr.11261108714 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/354312.pdf> [aplūkots 21.04.2022.]

⁷⁶ Zemgales rajona tiesas 01.04.2021. spriedums lietā Nr.11221073320 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/445976.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]

⁷⁷ Rēzeknes tiesas 30.12.2020. spriedumā lietā Nr.11331068920 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/436838.pdf> [aplūkots 29.03.2022.]

⁷⁸ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa 30.03.2021. spriedumā lietā Nr.1A68010121 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/446778.pdf> [aplūkots 29.03.2022.]

Papildus jāpiebilst, ka likumos būtu vēlams plašāk definēt un aprakstīt no emocionālās vardarbības iespējami radītās sekas un to konstatēšanas kritērijus (piemēram, sniedzot neizsmeļošu sarakstu). Psihiskā veselība vēsturiski ir bijusi atstāta novārtā, neuztverot mentālās problēmas nopietni, atšķirībā no fiziskām ciešanām. Piemēram, attiecībā uz miesas bojājumiem likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” ir ietverts pielikums – “Kritēriji miesas bojājumu smaguma pakāpes noteikšanai”. Savukārt regulējums, kurā būtu aprakstītas personu psihiskās veselības kvalitatīvās iezīmes, un pēc kura varētu secināt, vai personai ir nodarītas psihiskas ciešanas, nepastāv. Šāda regulējuma neesamība autorei ieskatā ierobežo efektīvu nepilngadīgo aizsardzību pret emocionālo vardarbību.

3.3.3 Cietsirdīga apiešanās

Cietsirdīgu apiešanos ar cietušo raksturo nolaidīga izturēšanās pret bērnu – tā aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšana, bērna pamešana novārtā, kad netiek ievērotas bērna medicīniskās, emocionālās, vides un fiziskās vajadzības.⁷⁹ Proti, bērna atstāšana bez tā vecumam atbilstoša ēdiena, šķidruma dzeršanai, attiecīgā apģērba nekurinātās telpās, medicīniskās palīdzības, izdzīšana no mājām utt.⁸⁰ Teorijā ar cietsirdīgu apiešanos saprot arī mazgadīgā vai nepilngadīgā goda un cieņas pazemošanu un ņirgāšanos⁸¹, bet šis definīcijas skaidrojums vairāk atbilst psihiskai vardarbībai.

Piemēram, Vidzemes rajona tiesa spriedumā Nr.11130002421 par cietsirdīgu izturēšanos atzina aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšanu, atzīstot tēvu par vainīgu Krimināllikuma 174.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Tēvs, rupji un cietsirdīgi izturējās pret savām mazgadīgajām meitām, labi apzinoties, ka meitas savas mazgadības, dzīves pieredzes un iemaņu trūkuma dēļ ziemas laikā nespēj patstāvīgi izkurināt mājā esošās krāsnis, sagādāt dzeramo ūdeni, jo ūdensvads ir aizsalis, un pagatavot sev siltu ēdienu, kā arī viņām nav ziemas apstākļiem piemērota tīra apģērba, nav iespējas nomazgāties un sakopties, nav silta un atbilstoša ēdiena. Tēvs ilgstoši atstāja abas meitenes privātmājā, antisanitāros apstākļos bez pārtikas, dzeramā ūdens, siltuma un uzraudzības. Mazgadīgās meitenes telefona sarakstē sūdzējās, ka nav ēdiena un no bada sāp vēders, ilgstoši nekurinātajā mājā ir auksti, ir nosalušas, un, ka tāpēc vienai no mazgadīgajām meitenēm ir klepus un sāp kakls. Tēvs uz meitu telefona zvaniem neatbildēja, mājas neieradās, par meitām nerūpējās. Tādējādi tēvs ilgstošā laika periodā cietsirdīgi apgājās ar mazgadīgajām meitām un

⁷⁹ Liholaja V. Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Rīga, 2015, 8.lpp. Pieejams:https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2016/tiesu%20prakse%20par%20cietsirdibu%20un%20vardarbibu%20nepilngadigie%20anon.docx [aplūkots: 21.03.2022.]

⁸⁰ Krastiņš U., Liholaja V., 2018, 502.lpp.

⁸¹ Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A., 2009, 373.lpp.

tīši neveica mazgadīgo aprūpi, atstāja viņas novārtā, ignorējot meiteņu medicīniskās, emocionālās, vides un fiziskās vajadzības, radot meitenēm nedrošības sajūtu un nodarot viņām fiziskas ciešanas. Vainīgais tika sodīts ar piespiedu darbu uz 250 stundām un probācijas uzraudzību uz diviem gadiem.⁸²

Kādā citā lietā Augstākās tiesas (Senāta) Krimināllietu departaments atstāja negrozītu Rīgas apgabaltiesas spriedumu, kurā konstatēts, ka mazgadīgs bērns saindējies ar metadonu. Abu vecāku rīcība kvalificēta saskaņā ar Krimināllikuma 174.panta otrajā daļā un 131.pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, sakarā ar vecāku nolaidību, apdraudot mazgadīgā bērna dzīvību. Ar apelācijas instances tiesas spriedumu atzīts, ka abi vecāki, kuru pienākums ir rūpēties par bērnu un viņa drošību, ar savu nolaidīgo rīcību apdraudēja bērna dzīvību. Abi vecāki bija metadona programmas dalībnieki. Lai lietotu metadona šķidrumu mājas apstākļos, viņi tika iepazīstināti un apņēmas ievērot metadona glabāšanas un lietošanas noteikumus, proti, metadonam jāatrodas bērniem nepieejamā un neredzamā vietā. Abi vecāki neievēroja minētos noteikumus, atstāja metadona šķidruma pudelītes mazgadīgajam brīvi pieejamā vietā. Mazgadīgais iedzēra metadona šķidrumu un saindējās. Abu vecāku nolaidības rezultātā tika apdraudēta mazgadīgā dzīvība, nodarot viņam fiziskas ciešanas. Turklāt abu vecāku noziedzīgas nevērības rezultātā mazgadīgā persona guva smagus miesas bojājumus, kas bīstami dzīvībai, akūtu saindēšanos ar narkotisko vielu metadonu –, kas izsauca smagus organisma funkcionālos traucējumus, ko pavadīja bezsamaņa. Vecāki arī neievēroja Bērnu tiesību aizsardzības likuma 49.panta otro daļu, ka par narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu nodošanu bērna rīcībā vai tādu apstākļu radīšanu, ka šīs vielas kļuvas bērnam brīvi pieejamas, par bērna pamudināšanu lietot narkotiskās, psihotropās, toksiskās vai citas apreibinošas vielas, bērna iesaistīšanu šādu vielu lietošanā vai izplatīšanā vainīgās personas saucamas pie kriminālatbildības.⁸³ Vēl piebilstams, ka pēc šī incidenta vecākiem bāriņtiesa atņēmusi aizgādības tiesības.⁸⁴

A. Judins par šo spriedumu savā Jurista Vārda publikācijā minēja, ka pastāv risks, ka tiesas spriedums krimināllietā Nr.11089143817 var kļūt par precedentu, atsaucoties uz kuru Krimināllikuma 174. pantu sāks piemērot mehāniski, t.i., konstatējot vien vecāku vai citu personu nolaidību un ar to radītas sekas un nepievēršot vairs uzmanību tam, vai personas rīcībai piemīt cietsirdības pazīmes. Judins arī ieteica grozījumus – atteikšanās no “nolaidības”

⁸² Vidzemes rajona tiesas 06.07.2021. spriedums Nr.11130002421 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/455078.pdf> [aplūkots 25.03.2022.]

⁸³ Augstākās tiesas 2019.gada lēmums Nr. SKK-[K]/2019, 7.,8.1.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6084> [aplūkots 25.03.2022.]

⁸⁴ Latvijas Sabiedriskie Mediji. Bāriņtiesa pārtraukusi aizgādības tiesības metadonu iedzērušā zēna vecākiem. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/barintiesa-partraukusi-aizgadibas-tiesibas-metadonu-iedzerusa-zena-vecakiem.a247832/> [aplūkots 25.03.2022.]

kā vardarbības paveida definēšanas Bērna tiesību aizsardzības likuma 1.panta 9.¹ punktā⁸⁵, kas sākot no 2020.gada 23.jūnija arī tika izslēgti kā vardarbības paveids, tomēr no 2021.gada 8.decembra stājās spēkā “pavešana novārtā” kā vardarbības paveids. Grozījumu anotācijā skaidrots, ka bērna “pamešana novārtā” ir nolaidības smagākā forma un tā ir atzīstama par vienu no vardarbības veidiem.⁸⁶ Autores ieskatā, būtu nepieciešams atstāt “nolaidību” kā vardarbības paveidu, un tā atbilstu jēdzienam “cietsirdīga apiešanās pret nepilngadīgo”, ņemot vērā, ka vecāku pienākumos ietilpst rūpes par bērnu un nolaidīga rīcība, kuru rezultātā nepilngadīgai personai rastos fiziskas vai psihiskas ciešanas būtu sodāma likumā noteiktajā kārtībā. Bērna tiesību aizsardzības likuma 1.panta 13.¹ punktā nolaidība skaidrota kā bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšana vai pavirša, nevērīga pildīšana.

Iepriekš minētais ieteikums gan nenozīmē kriminālatbildības piemērošanu par jebkuru negadījumu. Šajā ziņā ir jāņem vērā vecāku subjektīvā puse, tas ir, tīšs nodoms, kur vainīgais apzinās savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti veic vai pieļauj. Piemēram, iepriekšminētajā metadona lietā, kurā tika atstātas metadona šķidrums pudelītes mazgadīgajam brīvi pieejamā vietā, vecāki varēja paredzēt un apzināti varēja pieļaut, ka mazgadīgais var tikt klāt vielām un potenciāli saindēties un rezultātā gūt fiziskas ciešanas. Tādējādi šādi tīši paviršai pienākumu pildīšanai vai to ignorēšanai, kas radījusi ciešanas nepilngadīgajam, vajadzētu būt krimināli sodāmai.

3.4. Noziedzīga nodarījuma subjekts

Krimināllikuma 174.pantā paredzētā nozieguma subjekts ir speciālais (īpašais) subjekts, kas ir persona, kurai piemīt ne vien nodarījuma subjekta pamatpazīmes – pieskaitāmība un kriminālatbildības vecums (vismaz četrpadsmit gadi), bet arī vēl citas, tikai konkrētai personai raksturīgas krimināltiesību normā īpaši paredzētas pazīmes.⁸⁷

Krimināllikuma 174.panta gadījumā paredzētā nozieguma subjekts ir persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs. Bez obligātajām noziedzīga nodarījuma subjekta pazīmēm, ir jākonstatē, ka cietušais ir bijis materiāli vai citādi atkarīgs no vainīgās personas,

---

⁸⁵ Judins A. Krimināllikuma 174. panta piemērošanas aktuālās problēmas. Jurista Vārds, 25.02.2020., Nr. 8 (1118). Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/276115-kriminallikuma-174panta-piemerosanas-aktualas-problemas/> [aplūkots 26.03.2022.]

⁸⁶ Likumprojekta „Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā” anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/1FF3D5A0D418EDFEC22586A2003F53CC?OpenDocument> [aplūkots 26.03.2022.]

⁸⁷ Krastiņš, U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII.2 nodaļa). Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021, 81.lpp.

nevis jebkura pieskaitāma persona, kas cietsirdīgi vai vardarbīgi ir apgājusies ar nepilngadīgo. Būt atkarīgam no personas nozīmē atrašanās personas varā, ietekmē, pakļautībā.⁸⁸

Saskaņā ar gadījumā Krimināllikuma 174. panta dispozīciju nav nepieciešams, ka cietušā persona ir gan materiāli, gan citādi atkarīga no vainīgās personas. Cietušā atkarība no vainīgās personas var būt vai nu materiāla, ar ko saprot tādas attiecības starp vainīgo un cietušo, kad vainīgajam ir bijis pienākums sniegt cietušajam būtisku materiālu palīdzību vai cietušais atradies vainīgā pilnīgā apgādībā, vai arī cita veida atkarība, kā arī abi varianti.⁸⁹ Ar citādu atkarību krimināltiesībās saprot militāras, darba, dienesta attiecības, attiecības starp pedagogu un skolnieku, medicīnas darbinieku un pacientu, fiziski nespējīgu vai psihiski slimu un tā kopēju, atkarību, kas izriet no radniecības, laulības u. tml.⁹⁰

Augstākās tiesas 2021.gada lēmumā Nr. SKK-[D]/2021 tika secināts, ka apstāklis, ka persona, kura cietsirdīgi vai vardarbīgi apgājusies ar savu nepilngadīgo bērnu, nedzīvo kopā ar viņu, neietekmē cietušā materiālo vai citādu atkarību no šīs personas Krimināllikuma 174.panta izpratnē.⁹¹ Konkrētajā lietā aizstāvis norādīja, ka apsūdzētais nepamatoti atzīts par Krimināllikuma 174.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma speciālo subjektu – personu, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, jo apsūdzētais nedzīvoja kopā ar cietušo, tādējādi cietušais nebija materiāli vai citādi atkarīgs no apsūdzētā.

Senāts secināja, ka bērna materiālā atkarība no vecākiem iziet no Civillikuma⁹² 179.panta, kas noteic, ka vecāku pienākums ir samērā ar viņu spējām un mantas stāvokli uzturēt bērnu. Šis pienākums gulstas uz tēvu un māti līdz laikam, kad bērns pats var sevi apgādāt. Pienākums gādāt par bērna uzturēšanu neizbeidzas, ja bērns ir šķirts no ģimenes vai nedzīvo kopā ar vienu no vecākiem vai abiem vecākiem. Apstāklis, ka apsūdzētais ir šķīries no cietušā mātes un nedzīvoja kopā ar cietušo, neietekmē cietušā materiālo vai citādu atkarību no apsūdzētā, jo cietušais ir apsūdzētā dēls un apsūdzētais ir pamatoti atzīts par Krimināllikuma 174.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma speciālo subjektu.⁹³

---

⁸⁸ Skaidrojošā un sinonīmu vārdnīca. Tēzaurus. Pieejams: <https://tezaurs.lv/atkar%C4%ABba> [aplūkots: 03.03.2022.]

⁸⁹ Liholaja V. Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Rīga, 2015, 19.lpp. Pieejams:https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2016/tiesu%20praks%20par%20cietsirdibu%20un%20vardarbibu%20nepilngadigie%20anon.docx [aplūkots: 21.03.2022.]

⁹⁰ Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 181. lpp.

⁹¹ Augstākās tiesas 2021.gada lēmums Nr. SKK-[D]/2021, 5.3.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/7077> [aplūkots 19.03.2022.]

⁹² Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937.

⁹³ Augstākās tiesas 2021.gada lēmums Nr. SKK-[D]/2021, 5.3.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/7077> [aplūkots 19.03.2022.]

Savukārt ar Vidzemes rajona tiesas spriedumu lietā Nr.11904001620⁹⁴ tika izspriesta lieta, kurā speciālais subjekts bija medicīnas darbinieks un cietušais – pacients. Šajā lietā vainīgā persona četrās epizodēs, kā sanitāre un pēc tam medicīnas māsas palīdzē (medicīnas darbiniece), kuras darba pienākumos ietilpa apkalpot un uzraudzīt slimnīcas pacientus vidējā medicīnas personāla vadībā un novērot slimnieku uzvedību, t.i., persona, no kuras pacienti ir atkarīgi, vardarbīgi apgājās ar divām nepilngadīgām personām un divām mazgadīgām personām, kuras ir psiholoģiski un emocionāli atkarīgas no medicīnas darbinieces, ar to nodarot viņām fiziskas ciešanas. Visās četrās epizodēs norādīts, ka medicīnas darbiniece vienu reizi ar roku tīši parāva cietušo aiz matiem kā rezultātā nodarīja viņam fiziskas sāpes un ciešanas. Tomēr spriedumā nav detalizētāk pamatota fizisku ciešanu konstatēšana, kas ir būtisks kritērijs Krimināllikuma 174.pantā paredzētā nodarījuma nošķiršanai no administratīva pārkāpuma, kam nav nepieciešama fizisku ciešanu konstatēšana.

3.5. Noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse

Noziedzīgā nodarījuma subjektīvā puse ir vainīgās personas psihiskā darbība, kas tieši saistīta ar izdarīto (nodarījuma objektu un objektīvo pusi), un tā apvieno vienotā veselumā personas psihiskās darbības intelektuālos un gribas procesus. Subjektīvā puse atspoguļo saistību starp personas apziņu un gribu un viņas izdarīto nodarījumu.⁹⁵

Krimināllikuma 9.pants nosaka, ka noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona to izdarījusi ar tiešu vai netiešu nodomu. Noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar tiešu nodomu, ja persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti veikusi vai pieļāvusi vai arī apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un vēlējusies to iestāšanos. Savukārt noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar netiešu nodomu, ja persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi nodarījuma kaitīgās sekas un, kaut arī šīs sekas nav vēlējusies, tomēr apzināti pieļāvusi to iestāšanos.

No subjektīvās puses Krimināllikuma 174. pantā ietvertais nodarījums ir tīšs, to raksturo tiešs nodoms, jo vainīgais apzinās savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti veic vai pieļauj. Subjektīvā attieksme pret fizisku vai psihisku ciešanu nodarīšanu var izpausties netieša nodoma veidā, taču tas neietekmē nodarījuma subjektīvās puses

---

⁹⁴ Vidzemes rajona tiesas 28.07.2020. spriedums Nr.11904001620 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/429267.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]

⁹⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A., 2008, 151.lpp.

raksturojumu kopumā.⁹⁶ Obligāti ir jākonstatē vainīgā apzināšanās par cietušā vecumu. Tas nozīmē, ka vainīgajam jāzina vai apzināti jāpieļauj, ka cietušais ir mazgadīgs vai arī bērns ir vecumā no četrpadsmit līdz astoņpadsmit gadiem, jo panta dispozīcija nosaka kriminālatbildību par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo.⁹⁷ Subjektīvās puses izvērtēšana ir obligāta, bet tiesu praksē subjektīvajai pusei nav pievērsts daudz uzmanības. Lielākoties tiek aprakstīta apsūdzēta darbību objektīvā puse un tiek norādīts, ka šīs darbības ir veiktas tīši, sīkāk neko nepaskaidrojot. Piemēram, jau minētajā Zemgales rajona tiesas spriedumā lietā Nr.11221073320⁹⁸ vispār nav analizēta subjektīvā puse, nav aprakstīts vai darbības bija tīšas, veiktas ar tiešu nodomu utt.

---

⁹⁶ Liholaja V. Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Rīga, 2015, 25.,51.lpp.

⁹⁷ Liholaja V. Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Rīga, 2015,25.lpp.

⁹⁸ Zemgales rajona tiesas 01.04.2021. spriedums lietā Nr.11221073320 Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/445976.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]

4. Atbildība par bērnu tiesību aizsardzības pārkāpumiem

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta ceturrtā daļa nosaka, ka par vecāku pienākumu nepildīšanu vai aizgādības tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, bērna fizisku sodīšanu, kā arī cietsirdīgu izturēšanos pret viņu vecāki saucami pie likumā noteiktās atbildības.

Attiecīgi kriminālatbildība iestājas par Krimināllikuma 174. pantā ietvertā nodarījuma izdarīšanu, kas ir galvenais aspekts šī maģistra darba ietvaros, bet Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13.nodaļa nosaka administratīvos pārkāpumus bērnu tiesību aizsardzības jomā. Piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 81.pants nosaka, ka par pamešanu novārtā, fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu piemēro brīdinājumu vai naudas sodu līdz simt četrdesmit naudas soda vienībām, kas būtu līdz 700 euro.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 85.pants nosaka, ka par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu vecākiem, personai, kuras aprūpē bērns ir nodots ar bāriņtiesas lēmumu, vai personai, kura nodrošina bērna īslaicīgu aprūpi, piemēro brīdinājumu vai naudas sodu līdz četrdesmit divām naudas soda vienībām.

Lai iestātos kriminālatbildība obligāts kriminālatbildības nosacījums ir fizisku vai psihisku ciešanu nodarīšana cietsirdīgas vai vardarbīgas apiešanās rezultātā, jo, nekonstatējot tādas sekas, persona par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo saucama pie administratīvās atbildības⁹⁹ saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 81. pantu (fiziska un emocionāla vardarbība pret bērnu), 83. pantu (bērna atstāšana bez uzraudzības), 85. pantu (bērna aprūpes pienākumu nepildīšana). Līdz 2020.gada 1.jūlijam personas tika sauktas pie administratīvās atbildības saskaņā ar Latvijas administratīvo pārkāpumu kodeksu¹⁰⁰.

Administratīvās atbildības un kriminālatbildības nošķiršana šajā ziņā vairākkārt veikta tiesu praksē. Piemēram, Latvijas Republikas Senāts lēmumā SKK-[F]/2021 konstatēja, ka pirmās instances un apelācijas instances tiesas bija tikai formāli norādījušas, ka apsūdzētās faktiskās darbības ir izraisījušas fiziskas ciešanas. Pirmās instances tiesa bija atzinusi par pierādītu, ka apsūdzībā norādīto darbību – vardarbīgas apiešanās – rezultātā nodarītas fiziskas ciešanas (sāpes). Tiesa atzinusi, ka apsūdzībā minētās darbības – tīši ar roku satverot un paraujot cietušās matus, kā arī tīši ar plaukstu divas reizes iesitot nepilngadīgajam pa sejas labo un kreiso vaigu, kā arī pa kāju, radot nepilngadīgajai fiziskas sāpes – ir vērtējamas kā

⁹⁹ Liholaja V. Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Rīga, 2015, 14.lpp.

¹⁰⁰ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LV likums. Pieņemts 07.12.1984. [zaudējis spēku: 01.07.2020.]

fiziska vardarbība pret nepilngadīgo. Tiesas ieskatā fiziskas ciešanas ir fiziskas vardarbības tiešas sekas, un tās tiek saistītas ar ķermeņa sāpēm, ko izraisa fiziska spēka pielietošana.¹⁰¹

Apelācijas instances tiesa norādījusi, ka neapšaubā, ka atkārtoti sitieni pa seju un raušana aiz matiem bērnam rada gan fiziskas, gan psihiskas ciešanas, kas arī ir sekas Krimināllikuma 174.panta izpratnē. Tas apstākļi, ka nav fizisku seku miesas bojājumu veidā, nav pamats apgalvojumam, ka kaitīgu seku nav vispār. Apelācijas instances tiesa nav pamatojusi savu atzinumu par fizisku ciešanu esību konkrētā lietā ar likumu, pierādījumiem.¹⁰² Autores ieskatā šajā lietā ļoti iespējams patiesībā būtu konstatējamās fiziskas ciešanas, tomēr tiesām savi secinājumi par fizisku ciešanu esamību būtu jābalsta uz ticamiem, lietā pārbaudītiem pierādījumiem. Pretējā gadījumā varētu nonākt pie absurdām situācijām, ka kriminālatbildība tiktu piemērota par bērna fizisku aiznešanu no spēļu laukumiņa, vai nepaklausīga bērna atraušānu no saldējumu stenda, kas bērnam ir sagādājis vien neērtības un skumjāku noskaņojumu, nevis fiziskas vai emocionālas ciešanas Krimināllikuma 174.panta izpratnē. Bez pierādījumu par fizisku ciešanu esības un to aprakstīšanas nav iespējams nošķirt vai iestājas kriminālatbildība vai administratīvā atbildība.

Līdzīga situācija tika izvērtēta Latvijas Republikas Senāta lēmumā SKK-[H]/2019, kurā tika konstatēts, ka apelācijas instances tiesas spriedumā apsūdzētais pielietojis pret mazgadīgo fizisku vardarbību, vismaz vienu reizi ar plaukstu iesitot pa sēžas apvidu, nodarot viņai fiziskas sāpes, kā arī psihisku jeb emocionālu vardarbību, apsūkājot mazgadīgo rupjiem vārdiem. Vienlaikus, atzīstot, ka apsūdzētais apgājies ar mazgadīgo ne tikai vardarbīgi, bet arī cietsirdīgi, apelācijas instances tiesa nav norādījusi, kā izpaudusies cietsirdīga apiešanās. Nav arī norādīts, ka emocionālās vardarbības rezultātā mazgadīgajai būtu nodarītas psihiskas ciešanas. Līdz ar to Senāts secināja, ka tiesas sniegtajā pierādītā noziedzīgā nodarījuma aprakstā norādītie noziedzīgā nodarījuma faktiskie apstākļi neatbilst Krimināllikuma 174.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm.¹⁰³

Situācija, kad par fizisku vai emocionālu vardarbību pret nepilngadīgo var tikt piemērota vai nu kriminālatbildība vai administratīvā atbildība, liecina par likumdevēja vēlmi skaidri nošķirt šos atbildības veidus atkarībā no papildu pazīmes (fizisku vai emocionālu ciešanu konstatēšanas). Šajā ziņā jāņem vērā, ka par Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, salīdzinot ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 81., 83. un 85.pantā noteikto administratīvo atbildību, ne tikai ir paredzēts smagāks pamatsods, bet

---

¹⁰¹ Augstākās tiesas 2021.gada lēmums Nr. SKK-[F]/2021. 6.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/7110> [aplūkots 25.03.2022.]

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Augstākās tiesas 2019.gada lēmums Nr. SKK-[H]/2019, 5.1.p. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5916> [aplūkots 25.03.2022.]

kriminālatbildība (tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanas konstatēšana) pati par sevi rada noteiktus aizliegumus, kas tiek attiecināti uz visu vainīgās personas atlikušo mūžu (t.i. piemērojami arī pēc, piemēram, 50 vai 80 gadiem).

Viens no šādiem piemēriem ir aizliegums ieņemt noteiktus amatus. Likuma "Par tiesu varu"¹⁰⁴ 55.panta 1.punkts noteic, ka par tiesneša amata kandidātu nevar būt personas, kuras agrāk sodītas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Notariāta likuma¹⁰⁵ 10.panta 5.punkts noteic, ka par zvērinātiem notāriem nedrīkst būt personas kuras sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Latvijas Republikas Advokatūras likuma¹⁰⁶ 15.panta 6.punkts noteic, ka par zvērinātiem advokātiem nevar uzņemt personas, kuras sodītas par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma¹⁰⁷ 4.panta 4.punkts noteic, ka dienestā var atrasties persona, kura nav sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu – neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas. Izglītības likuma¹⁰⁸ 50.panta pirmās daļas 1.punkts nosaka, ka par pedagogu nedrīkst strādāt persona, kas sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, izņemot gadījumu, kad pēc sodāmības dzēšanas vai noņemšanas Izglītības kvalitātes valsts dienests izvērtējis, vai tas nekaitē izglītojamo interesēm, un atļāvis šai personai strādāt par pedagogu. Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā izglītības iestādes vadītājs pārliecinās, vai pastāv ierobežojumi personai strādāt par pedagogu, kā arī kārtību, kādā tiek izvērtēts, vai atļauj šādai personai strādāt par pedagogu nekaitēs izglītojamo interesēm.

Šajā ziņā autore nav mēģinājusi uzskaitīt visus normatīvajos aktos noteiktos ierobežojumus personām, kuras agrāk sodītas par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tomēr jau uzskaitītais ierobežojumu saraksts rada pamatu uzskatīt, ka administratīvās un kriminālatbildības nošķiršanai ir būtiska nozīme, un atbildība par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu nevar tikt pamatota ar vispārīgiem minējumiem vai pieņēmumiem, kas nav balstīti uz ticamiem un lietā pārbaudītiem pierādījumiem. Uz šādu kļūdu ir vairākkārt norādījusi Augstākā tiesa (Senāts), bet zemāku instanču tiesas to joprojām pieļauj salīdzinoši bieži, kas neatbilst Kriminālprocesa likuma 19.panta trešajā daļā minētajam nevainīguma prezumpcijas

---

¹⁰⁴ Likums Par tiesu varu: LV likums. Pieņemts 15.12.1992.

¹⁰⁵ Notariāta likums: LV likums. Pieņemts: 01.06.1993.

¹⁰⁶ Latvijas Republikas Advokatūras likums: LV likums. Pieņemts: 27.04.1993.

¹⁰⁷ Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums: LV likums. Pieņemts: 15.06.2006.

¹⁰⁸ Izglītības likums: LV likums. Pieņemts: 29.10.1998.

elementam – visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

5. Procesuālā aizsardzība pret bērnu tiesību aizsardzības pārkāpumiem

Nepilngadīgo aizsardzība nozīmē aizsardzību pret dažādiem nelabvēlīgiem apstākļiem, kas var kaitēt viņu labklājībai. Šādi nelabvēlīgi apstākļi ietver fizisku, seksuālu un emocionālu vardarbību un nolaidību, bet tos var paplašināt, iekļaujot arī bērnus, kas dzīvo nabadzībā, vietās ar augstu nabadzības līmeni un ģimenēs, kuru raksturojums liecina, ka to bērniem ir paaugstināts risks saskarties ar sliktiem veselības un sociālajiem apstākļiem. Lai gan precīzas definīcijas dažādās valstīs atšķiras, pastāv plaša vienprātība attiecībā uz to, kāda veida apstākļos būtu nepieciešam bērnu aizsardzība.

Lai efektīvi pasargātu bērnus pret vardarbību ir būtiski ne tikai piemērot sodus krimināltiesību vai administratīvo pārkāpumu tiesību jomā, bet arī nodrošināt bērnu aizsardzību pirmstiesas un tiesas procesa laikā. Šajā ziņā normatīvajos tiesību aktos ir paredzēti dažādi pagaidu aizsardzības līdzekļi. Pagaidu tiesību aizsardzības līdzeklis noregulē strīda tiesiskās attiecības uz laiku, kamēr tiek lemts par tiesību aizskāruma pamatotību. Pagaidu tiesību aizsardzības līdzekļa uzdevums ir saglabāt esošo stāvokli vai noteikt jaunu stāvokli uz noteiktu laiku vai līdz brīdim, kad tiks galīgi izlemts par tiesību aizskāruma pamatotību.¹⁰⁹

Piemēram, civilprocesā ir iespēja iesniegt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību ģimenes strīdos, administratīvā procesā ir pagaidu noregulējums. Administratīvo pakāpumu procesā būtisks pavērsiens bija 2022.gada 17.februāra grozījumi likumā “Par policiju”¹¹⁰ sakarā ar nošķiršanu no ģimenes. Iepriekš likuma “Par policiju” 12.panta 10.¹ punkts noteica, ka policijas darbiniekam, pildot viņam uzliktos pienākumus atbilstoši dienesta kompetencei, ir tiesības uz rakstveida pieteikuma jeb iesnieguma pamata pieņemt lēmumu, kas uzliek par pienākumu pilngadīgai personai, kura rada draudus, atstāt mājokli, kur pastāvīgi dzīvo aizsargājamā persona, neatgriezties un neuzturēties šajā mājoklī un tā tuvumā (policijas lēmums par nošķiršanu) tuvāk par lēmumā noteikto attālumu uz laiku līdz 8 dienām no lēmuma pieņemšanas brīža, ar nosacījumu, ja pastāv tūlītēji draudi, ka persona, kura atrodas mājoklī vai tā tuvumā, var nodarīt kaitējumu šajā mājoklī pastāvīgi dzīvojošas personas (aizsargājamās personas) dzīvībai, brīvībai vai veselībai. Jaunajā redakcijā tika izslēgti vārdi “uz rakstveida pieteikuma pamata”.

Šāds grozījums bija nepieciešams, jo praksē bieži bija vērojami gadījumi, kad policijas darbinieki, reaģējot uz ģimenes konfliktiem, acīmredzami konstatēja tūlītēju vardarbības draudu risku, tomēr nebija tiesīgi pieņemt policijas lēmumu par nošķiršanu tikai tāpēc, ka

¹⁰⁹ Zakrzewski R. Remedies Reclassified. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 124.

¹¹⁰ Likums “Par policiju”: LV likums. Pieņemts: 04.06.1991.

aizsargājamā persona atteicās no pieteikuma iesniegšanas policijai. Tādējādi, lai novērstu gadījumus, kad pastāv tūlītējs vardarbības draudu risks, bet policijas darbinieks nav tiesīgs nošķirt personu, kura rada draudus, jo aizsargājamā persona atsakās iesniegt pieteikumu policijas lēmuma par nošķiršanu pieņemšanai, bija nepieciešams paredzēt policijas darbiniekam tiesības pieņemt policijas lēmumu par nošķiršanu bez aizsargājamās personas rakstveida pieteikuma.¹¹¹ Iepriekšējais regulējums arī radīja problēmas, jo ģimenes konfliktos iesaistītās personas ir tuvinieki, kas nereti nevēlējas, lai varmāka tiktu sodīts, nesniedzot pieteikumu, un attiecīgi varmākas tika pasargātas no likumā paredzētās atbildības.

Par pagaidu aizsardzības līdzekli faktiski var uzskatīt arī Kriminālprocesa likumā paredzētos drošības līdzekļus apsūdzētajam. Piemēram, apcietinājuma piemērošana apsūdzētajam var būt nepieciešama, lai novērstu iespējamību, ka apsūdzētais krimināllietās iztiesāšanas gaitā pārkāpj kādas citas personas tiesības, jo īpaši cietušā vai bērna tiesības.¹¹² Kriminālprocesa likuma 241.panta otrā daļa nosaka, ka drošības līdzekli piemēro tikai aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, ja ir pamats uzskatīt, ka attiecīgā persona turpinās noziedzīgas darbības, traucēs pirmstiesas kriminālprocesu vai tiesu vai izvairīsies no šā procesa vai tiesas.

Viena no galvenajām problēmām, kas apgrūtina procesu, kurā tiek izvērtēta vainīgās personas atbildība par vardarbību pret nepilngadīgajiem, ir grūtības panākt, lai mazi bērni atklāti stāsta par vardarbību un vardarbības mēģinājumiem, jo īpaši par vardarbību, kas saistīta ar seksuālu uzvedību. Atkarībā no bērnu sociālā konteksta, viņu brieduma pakāpes un saskarsmes kvalitātes ar vienaudžiem un citām ģimenēm u.c. daudzi bērni var nespēt identificēt noteiktus ļaunprātīgas izturēšanās veidus vai uztvert tos kā ļaunprātīgu rīcību. Kad bērns kļuvis jau par pilngadīgu personu, šī persona var neatcerēties ļaunprātīgas izmantošanas gadījumus, kas notikuši viņu bērnībā, pat ja izmeklētājs ir ieguvis pierādījumus vai dokumentus, kas dokumentē šādu pieredzi. Bērni vai viņu vecāki var nevēlēties apspriest incidentus, kas ir personīgi apkaunojoši, vardarbīgi vai trauksmaini, jo īpaši, ja viņi uzskata, ka viņi ir atbildīgi par šiem incidentiem, vai ka incidentu apspriešana nodarīs kaitējumu ģimenes locekļiem, vai mainīs viņu attiecības ar likumpārkāpēju, vai arī uzskatot, ka tas

---

¹¹¹ Likumprojekta "Grozījumi likumā "Par policiju"" anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/51EDE0367971369AC22587300023039B?OpenDocument> [aplūkots 11.04.2022.]

¹¹² Priekulis J. Pagaidu tiesību aizsardzības līdzekļa nozīme subjektīvo tiesību aizsardzībā: Satversmes tiesas piemērs. Grām: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 465.lpp.

nenovērsīs šādus incidentus nākotnē. Iespējami arī vardarbības pieredzes apstākļu pārspilējumi, manipulācijas un izkropļojumi, jo īpaši retrospektīvos pētījumos.¹¹³

Fakts, ka bērnu psihe vēl nav emocionāli nobriedusi kā tas būtu pieaugušam cilvēkam varētu būt iemesls, kādēļ tiesu praksē psihisku ciešanu konstatēšana parasti nav detalizēti aprakstīta. Kriminālprocesa likuma 152.pants nosaka nepilngadīgā pratināšanas īpatnības. Šī panta otrā daļa nosaka, ka nepilngadīgo pratina izmeklēšanas darbības veicējs, kuram ir speciālas zināšanas par saskarsmi ar nepilngadīgo kriminālprocesa laikā. Ja izmeklēšanas darbības veicējs nav ieguvis speciālas zināšanas par saskarsmi ar nepilngadīgo kriminālprocesa laikā vai ja izmeklēšanas darbības veicējs to uzskata par nepieciešamu, nepilngadīgo pratina pedagoga vai psihologa klātbūtnē. Nepilngadīgā pārstāvim ir tiesības piedalīties pratināšanā, ja pret to neiebilst nepilngadīgais. Ja piedalās pārstāvis, tādā gadījumā jāpievērš uzmanība vai nerodas pieaugušo ietekme bērna uzvedībā un atbildēs, piemēram, ja nepilngadīgās personas pārstāvis ir bērna vecāks un bērna varmākas dzīvesbiedrs, kas vēlas aizsargāt varmāku no kriminālatbildības. Tādā gadījumā pratināšanu nevar uzskatīt par neitrālu vai objektīvu.

Tā paša panta ceturtnā daļa nosaka, ka gadījumā, ja psihologs norāda procesa virzītājam, ka 14 gadus nerasniegušās personas psihei vai tāda nepilngadīgā psihei, kas atzīts par cietušo no vardarbības, ko nodarījusi persona, no kuras cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs, cilvēku tirdzniecības vai noziedzīga nodarījuma pret tikumību vai dzimumneaizskaramību, var kaitēt atkārtota tieša pratināšana, tā izdarāma tikai ar izmeklēšanas tiesneša atļauju, bet tiesā – ar tiesas lēmumu.

Kriminālprocesa likuma 153.pants nosaka specializētu pratināšanas kārtību mazgadīgām 14 gadus nerasniegušām personām ar psihologa starpniecību. Procesā virzītājs un citas viņa pieaicinātās personas atrodas citā telpā prom no mazgadīgās personas, kur tehniskie līdzekļi nodrošina to, ka var dzirdēt un redzēt pratināmo personu un psihologu. Pratināmais kopā ar psihologu atrodas telpā, kura piemērota sarunai ar nepilngadīgo un kurā tehniski nodrošināts, ka procesā virzītāja uzdotos jautājumus dzird tikai psihologs. Šī pratināšanas metode ir vislabvēlīgākā mazgadīgās personas interesēm un ar mazāku iejaukšanos, jo mazgadīgais atrodas telpā vienīgi ar psihologu bez citu personu iejaukšanās un pratināšanas gaita tiek fiksēta skaņu un attēlu ierakstā, un videoierakstu var izmantot vairākas reizes tiesas procesā, ja tas nepieciešams. Tādējādi bērns nav spiests liecību atkārtot atkal un atkal, un tādējādi piedzīvot papildu emocionālas ciešanas.

---

¹¹³ National Research Council. Ethical and Legal Issues in Child Maltreatment Research. Book: Understanding Child Abuse and Neglect. Washington, DC: The National Academies Press, 1993, p.335.

Arī Augstākā tiesa sniegusi atziņu, cik nozīmīga loma šādos kriminālprocesos ir psihologam, norādot, ka Kriminālprocesa likuma 152.pantā otrajā daļā ietvertā norma par psihologa klātbūtni, veicot nepilngadīgā nopratināšanu, jāsaprot tā, ka psihologam nav tikai pasīva novērotāja loma šīs izmeklēšanas darbības veikšanas laikā. Psihologa klātbūtnes jēga ir sniegt palīdzību procesa virzītājam, kā arī nodrošināt nepilngadīgajam psiholoģisku labklājību. Nopratināšanā psihologs var formulēt procesa virzītāja uzdotos jautājumus tādā formā, lai tie būtu labāk saprotami nepilngadīgajam, lai neradītu viņa psihei nelabvēlīgus apstākļus.¹¹⁴

Noderīgs mehānisms nepilngadīgo aizsardzībai pret vardarbību ir arī preventīvas darbības, kas paredzētas jau pirms noticis šo personu aizskārums. Drošas, audzinošas attiecības ar vecākiem un citiem aprūpētājiem, tostarp skolās, ir izšķirošs faktors bērna veselīgai attīstībai un labklājībai nākotnē. Jo agrāk bērniem tiek īstenoti atbalstoši pasākumi, jo lielāka ir iespēja novērst vardarbību. Intervences pasākumiem jābūt uzraudzītiem un izvērtētiem, lai noteiktu to ietekmi. Pierādījumi par ieguvumiem ir pieejami attiecībā uz plašu programmu klāstu, tostarp vecāku apmācību, mājas apmeklējumiem, izglītošanu slimnīcās un intervencēm skolās. Tās nepārprotami var mazināt zināmos riska faktorus, kas izraisa sliktu izturēšanos pret bērniem, un pierādījumu bāze, kurā identificētas programmas, kas mazina sliktu izturēšanos pret bērniem, kļūst arvien plašāka, kaut arī vajadzīgi vēl vairāki pētījumi.¹¹⁵

Mājas apmeklējumu programmas ir plaši sastopamas Eiropā (57% valstu). Vecāku apmācības programmas, kuru mērķis ir novērst zīdaiņu galvas traumas (tā dēvētais satricinātā bērna sindroms), tiek īstenotas aptuveni 10% Eiropas valstu. Mājas apmeklējuma programmas parasti sniedz veselības un sociālo atbalstu jaunajiem vecākiem viņu pašu mājās, un parasti tās īsteno apmācītas medmāsas. Tomēr kopumā pētījumi, kuros salīdzināts sliktas izturēšanās pret bērniem biežums ģimenēs, kas piedalījušās mājas apmeklējumu programmās, liecina, ka šīs programmas samazina ļaunprātīgas izturēšanās risku. Interesanti, ka tieši jaunattīstības valstis biežāk īsteno mājas apmeklēšanas programmas, salīdzinot ar vidējo rādītāju augsti attīstītās valstīs. Latvija, atšķirībā no citām ES valstīm, vispār nav ieviesusi šādu mājas apmeklējuma programmu, kā arī nav ieviesusi vecāku izglītošanas programmas, vecāku apmācības slimnīcā, kā tas ir Lietuvā, Igaunijā, Vācijā un citās ES valstīs.¹¹⁶

---

¹¹⁴ Augstākās tiesas 2017.gada lēmums Nr. SKK-[A]/2017. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5206> [aplūkots 19.04.2022.]

¹¹⁵ Sethi D., Yon Y., Parekh N., Anderson T., Huber J., Rakovac, I., Meinck F. European status report on preventing child maltreatment. WHO Regional Office for Europe, 2018, P.28. Available: https://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0017/381140/wh12-ecm-rep-eng.pdf [viewed 25.04.2022.]

¹¹⁶ Ibid., p. 29-31, 80.

Autores ieskatā šādu programmu ieviešana būtu vēlama. Latvijā nepamatoti maza nozīme ir piešķirta preventīvai vardarbības pret nepilngadīgajiem novēršanai, lielākoties paredzot nepilngadīgo aizsardzības tiesiskos mehānismus tikai pēc informācijas saņemšanas par jau notikušu vardarbības faktu. Valstij būtu ne tikai jāpalīdz nepilngadīgajiem, kas ir cietuši no vardarbības, bet arī jāveic un aktīvi jāizvērtē jauni saprātīgi (tostarp izglītojoši) pasākumi, kas varētu preventīvi novērst vardarbību.

6. Vardarbības ietekme uz bērna fizisko un emocionālo veselību

Fizisku vai emocionālu ciešanu konstatēšanā Krimināllikuma 174.panta izpratnē būtiska nozīme ir jēdzienu “fiziskas ciešanas” un “emocionālas (psihiskas) ciešanas” padziļinātai izpratnei. Par fiziskām ciešanām var liecināt dažādas traumas un ievainojumi, kas rezultējas miesas bojājumu nodarīšanā, taču ir arī gadījumi, kad vardarbīgu darbību rezultāts aprobežojas tikai ar fiziskām sāpēm, nenodarot objektīvi konstatējamu kaitējumu veselībai. Pie fiziskas vardarbības izpausmēm var pieskaitīt sišanu, spīdzināšanu, mocīšanu. Fiziskas vardarbības rezultātā var rasties arī bezpalīdzības stāvoklis, piemēram, tieši lietojot vardarbību, ievadot organismā dažādas narkotiskās, psihotropās, stipri iedarbīgās vai citādas apreibinošas vielas. Tas cietušajam var radīt nelabvēlīgu gan fizisko, gan psihisko stāvokli, kas liedz tam iespēju saprast ar viņu izdarīto darbību raksturu un nozīmi un līdz ar to izrādīt jebkādu pretestību.¹¹⁷

Psihiskās (emocionālās) vardarbības rezultāts ir psihiskās sekas (psihiskās ciešanas), kas izpaužas kā kaitīgas izmaiņas cilvēka emocionālajā sfērā negatīvu psihisku stāvokļu veidā, piemēram, bailes, trauksmes stāvoklis. Psihologijā tiek uzskatīts, ka emocionālais stress rodas draudu, bīstamības, aizvainojuma situācijās un var novest pie psihisko procesu norises izmaiņām, emocionālām novirzēm.¹¹⁸

Tiešas vardarbības pret bērnu gadījumos var rasties kognitīvās sekas, tas ir, izmaiņas kognitīvajos procesos (domāšanā, atmiņā, uzmanībā, uztverē), piemēram, grūtības koncentrēties, grūtības atcerēties, uzvedības (biheiviorālās) sekas, piemēram, agresivitāte pret citiem, pašdestruktīva uzvedība – sevis savainošana. Šādas sekas nepilngadīgajam varētu būt uzskatāmas par psihiskām ciešanām. Tāpat par psihiskām ciešanām varētu būt uzskatāmas sociālās sekas, piemēram, grūtības veidot noturīgas, emocionāli tuvas attiecības, kā arī emocionālās sekas, piemēram, vainas, kauna un baiļu izjūta, trauksmes izjūta, depresija, pēctraumas stresa sindroms, disociācijas. Par savukārt par fiziskām ciešanām liecina tostarp, savainojumi un traumas, rētas, organisma funkciju zaudējums vai samazināšanās.¹¹⁹

Katram vardarbības pret nepilngadīgajiem gadījumam ir būtiski negatīvas sociālās sekas. Bērni, kuri redz, ka viņu aizbildņi demonstrē agresīvu, vardarbīgu uzvedību (fiziska vardarbība vai emocionāla vardarbība ģimenē) un/vai neņem vērā citu vajadzības (nevērības

¹¹⁷ Liholaja V., Hamkova D. Vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi un to izraisītās sekas. Jurista Vārds, 08.05.2012.,Nr. 19 (718) Pieejams: <https://juristavards-lv.databazes.lanet.lv/doc/247320-vardarbigi-noziedzigi-nodarijumi-un-to-izraisitas-sekas/> [aplūkots 21.04.2022.]

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Plašāk: Čirko A., Kalniņa I. Pret bērniem vērstas vardarbības atpazīšana un profilakse. Zīdaiņu pēkšņās nāves sindroms. 2019, 16-18.lpp. Pieejams: https://www.talakizglitiba.lv/sites/default/files/2020-01/107_Pret.b%C4%93rn.v%C4%93rsta%20vardarb.pdf [aplūkots 16.04.2022.]

gadījumā) bieži vien atdarina šādu uzvedību un sāk uzskatīt, ka tā ir efektīva metode, kā pārvarēt negatīvu emocionālo stāvokli vai apmierināt savas vajadzības. Neveicot pozitīvus pasākumus, lai novērstu šādas izpratnes nestiprināšanos, šāda uzvedība, visticamāk, saglabāsies.¹²⁰

Viens no iespējamiem risinājumiem vardarbības radīto seku mazināšanai ir terapija. Efektīva terapija ietver bērna nepareizo priekšstatu, traumatisko stresa reakciju (kas bieži vien ietver arī afektu nestabilitāti) un neadaptīvu pārvarēšanu pārveidošanu. Piemēram, daži bērni var uzskatīt, ka viņi ir vismaz daļēji atbildīgi par vardarbību vai ka viņu pašu nepareiza uzvedība to izraisīja. Terapija var palīdzēt arī bērna vecākiem vai aizbildņiem, kas nav vardarbības upuri, pārbaudīt savu uzvedību, uzlabot vecāku prasmes un novērst bažas par bērnu. Bērna vecākiem vai aizbildņiem var būt garīgās veselības traucējumi, kurus būtu lietderīgi novērtēt un mēģināt novērst ar terapiju. Bērnu emocionālo un uzvedības problēmu, kas saistītas ar sliktu izturēšanos pret bērniem, ārstēšana var samazināt ilgtermiņa seku risku, tostarp vardarbīgas uzvedības risku, bīstamu risku uzņemšanos un traucējošas savstarpējās attiecības, tādējādi samazinot negatīvās sekas, kas radušās no bērnībā pieredzētās fiziskās vai emocionālās vardarbības.¹²¹

---

¹²⁰ American Academy of Pediatrics. Clinical Considerations Related to the Behavioral Manifestations of Child Maltreatment available: <http://pediatrics.aappublications.org/content/pediatrics/early/2017/03/16/peds.2017-0100.full.pdf> [viewed 13.04.2022.]

¹²¹ Ibid.

7. Tiesiskais regulējums ārvalstīs par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo

7.1. Lietuva un Igaunija

Lietuvas Republikas Kriminālkodekss¹²² (turpmāk – Lietuvas KK) tika pieņemts 2000.gada 26.septembrī. Lietuvas KK noziegumi pret bērniem tiek nodalīti 23.nodaļā “Noziegumi un kriminālpārkāpumi pret bērnu un ģimeni”. Lietuvas KK 163.pants ar nosaukumu “Vecāku tiesību vai pienākumu ļaunprātīga izmantošana, aizbildņa vai bērna aizbildnis vai citi likumīgie pārstāvji” nosaka, ka *“persona, kura ļaunprātīgi izmanto tēva, mātes, aizbildņa vai citas tiesības bērna likumīgajiem pārstāvjiem, fiziski vai garīgi aizskarot bērnu, atstājot viņu uz laiku ilgstoši bez aprūpes vai vardarbīgi izturoties pret viņu līdzīgā nevēlīgā veidā, soda ar naudas sodu, vai ar arestu, vai ar brīvības atņemšanu sodu uz laiku līdz pieciem gadiem”*.

Salīdzinot ar Latvijas Krimināllikuma 174.pantu, Lietuvas KK 163.pants detalizētāk apraksta iespējamās vardarbības pazīmes. Vienlaikus Lietuvas regulējumā nav nodalīta atbildība atkarībā no bērna (nepilngadīgā) vecuma, kā arī atbildība iestājas tikai personām, kas ir bērna likumiskie pārstāvji. Lietuvas KK 163.pants pēc būtības aptver gan Krimināllikuma 174.pantu, gan 171.pantu (aizbildņa tiesību ļaunprātīga izmantošana).

Lietuvā veiktā aptaujā tika konstatēts, ka 60% vecāku Lietuvā uzskata, ka bērna fiziska sodīšana dažās situācijās ir attaisnojama. Fiziska sodīšana (miesassodi) ir apzināta sāpju nodarīšana, lai disciplinētu bērnus. Šāda attieksme pēc būtības bija atspoguļota arī normatīvajos tiesību aktos. Proti, līdz pat 2017.gada 14.februārim normatīvie tiesību akti atļāva bērnu fizisku sodīšanu aprūpes iestādēs. Lai gan izmaiņu tiesību aktos nepieciešamība tika apspriesta jau 2010.gadā, toreiz ierosinātais likumprojekts par miesassodu aizliegumu tika noraidīts. 2017.gada sākumā tika izveidota petīcija *“Garantēsim drošu bērniņu katram bērnam”*, kas tika iesniegta Lietuvas parlamentā (Seimā). Šo petīciju parakstīja 32 253 cilvēki un 68 organizācijas, kas iestājās par to, lai aizliegtu bērnu fizisku sodīšanu visos apstākļos. Savukārt 2017.gada septembrī tika pieņemts jauns likums par bērnu tiesību aizsardzību un sāka bērnu aizsardzības sistēmas reforma, aizliedzot bērnu fizisku sodīšanu.¹²³

¹²² Republic of Lithuania Criminal code [Lietuvas Kriminālkodekss]. Passed:26.09.2000. Available: https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf [viewed 21.03.2022.]

¹²³ WHO Regional Office for Europe. Banning corporal punishment in all settings – Lithuania. Available: <https://www.euro.who.int/en/countries/germany/news/news/2018/11/celebrating-success-and-inspiring-progress-on-world-day-for-the-prevention-of-child-abuse/child-maltreatment-prevention-country-success-stories/banning-corporal-punishment-in-all-settings-lithuania> [viewed 24.03.2022.]

Igaunijas Republikas Sodu likums¹²⁴ (turpmāk – Igaunijas SL) tika pieņemts 2001.gada 6.jūnijā un tas stājās spēkā 2002.gada 1.septembrī. Igaunijas SL nav tiešu pantu, kas paredzētu kriminālatbildību par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo, bet 11.nodaļā ar nosaukumu “Pārkāpumi pret ģimenēm un nepilngadīgajiem” ietvertā 180.panta (nežēlīgas izturēšanās izrādīšana pret nepilngadīgajiem) pirmā daļa nosaka, ka *“Darbu vai darbu atveidojumu nodošana, demonstrēšana vai apzināta pieejamības nodrošināšana, kas popularizē cietsirdīgu izturēšanos pret personu, kas jaunāka par astoņpadsmit gadiem, dzīvnieka nogalināšanu vai spīdzināšanu šādas personas klātbūtnē bez iemesla vai apzinātu cietsirdības izrādīšanu šai personai, soda ar naudas sodu līdz 300 soda vienībām”*, kas būtu līdz 1200 euro (Igaunijas SL 47.panta pirmā daļa nosaka, ka viena soda vienība ir 4 euro). Savukārt panta otrā daļa paredz, ka par tādu pašu darbību, ja to izdarījusi juridiska persona, soda ar naudas sodu līdz 3200 eiro.

Igaunijas SL 171.panta pirmā daļa paredz atbildību par aizbildnības un aizgādības prasību pārkāpšanu, ja tas rada draudus aizbildnībā un aizgādībā esošas personas veselībai vai dzīvībai, vai rada būtisku mantisko kaitējumu, līdzīga kā Krimināllikuma 171.pants, bet Latvijas regulējums ir ar formālu sastāvu, neprasot konkrētu seku iestāšanos. Par Igaunijas SL 171.panta nodarījumu soda ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem. Savukārt panta otrajā daļā atbildība pastiprināta, ja to pašu nodarījumu veikusi juridiska persona.

7.2. Vācija

Vācijas Kriminālkodekss¹²⁵ (turpmāk – Vācijas KK) tika pieņemts 1871.gada 15.maijā un stājās spēkā 1872.gada 1.janvārī. Vācijas KK nav tieša panta, kas nosaka kriminālatbildību par vardarbību pret nepilngadīgajiem, tomēr tāds ir paredzēts par aizbildnības noteikumu pārkāpšanu, līdzīgi kā Krimināllikuma 171.pantā. Vācijas KK 171.pants paredz kriminālatbildību par aizbildnības un audzināšanas pienākuma pārkāpumu – *“Kurš rupji pārkāpj savu aizbildnības vai audzināšanas pienākumu attiecībā uz personu, kas jaunāka par 16 gadiem, tādējādi izraisa briesmas, ka tas nodarīs kaitējumu aizbilstamās personas fiziskajai vai garīgajai attīstībai, novedīs viņu līdz kriminālam dzīvesveidam vai nodarbei ar prostitūciju, var tikt nodarīts smags kaitējums vai ka tā iesaistīsies noziedzīgā nodarījumā vai prostitūcijā, sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar naudas sodu.”*

¹²⁴ Republic of Estonia Penal code [Igaunijas Sodu likums]. Passed: 06.06.2001. Available: https://www.legislationline.org/download/id/9098/file/EST_CC_as%20of%20May%202021.pdf [viewed 21.03.2022.]

¹²⁵ German Criminal Code (Strafgesetzbuch) [Vācijas kriminālkodekss]. Passed: 13.11.1998. Available: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [viewed 22.03.2022.]

Šī panta dispozīcija ir plašāka nekā Latvijas Krimināllikuma 171.pantā par aizbildņa tiesību ļaunprātīga izmantošanu noteiktā, un satur arī elementus no Krimināllikuma 174.panta. Piemēram, Vācijas KK 171.pantā ir minēta kaitējuma nodarīšana fiziskajai vai garīgajai attīstībai līdzīgi kā Krimināllikuma 174.pantā paredzēts nosacījums par fizisku vai psihisku ciešanu nodarīšanu nepilngadīgajam. Vācijas regulējuma kontekstā kriminālatbildība iestājas, ja aizbildnībā esošā persona ir jaunāka par sešpadsmit gadiem, savukārt Latvijā – ja aizbildnībā ir nepilngadīga persona, jeb persona, kas nav sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu.

Savukārt Vācijas KK 221.panta pirmā daļa paredz kriminālatbildību, ja vainīgā persona nostāda personu bezpalīdzīgā situācijā vai atstāj personu bezpalīdzīgā situācijā, lai gan šī persona ir viņa aprūpē vai viņam ir pienākums citādi atbalstīt šo personu, un tādējādi pakļauj personu nāves briesmām vai smagam veselības apdraudējumam. Šī panta otrā daļa paredz brīvības atņemšanas sodu uz laiku no viena gada līdz desmit gadiem, ja pārkāpējs izdara noziedzīgu nodarījumu pret savu bērnu vai personu, kas viņiem uzticēta audzināšanā vai aprūpē, vai ja nodarījums nodara nopietnu kaitējumu cietušā veselībai.

Kriminālatbildība par “miesas bojājumu nodarīšanu” (223.pants) un “bīstama miesas bojājuma nodarīšanu” (224.pants) nav noziedzīgi nodarījumi, kas diferencē atbildību atkarībā no tā vai tie radīti bērniem vai nepilngadīgām personām, bet gan attiecas uz miesas bojājumu nodarīšanu jebkurai personai.

Daļēja līdzība ar Krimināllikuma 174.pantu ir Vācijas KK 225.pantam par uzticības stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Kriminālatbildība iestājas par personas, kas jaunākas par astoņpadsmit gadiem, spīdzināšanu vai cietsirdīgu izturēšanās pret personu aprūpē, vai kaitējot tās veselībai, ļaunprātīgi un nolaidīgi, neievērojot savu aizbildnības pienākumu. Līdzīgi kā Latvijā, kriminālatbildība iestājas gadījumā, ja cietušā nepilngadīgā persona ir atkarīga no šīs personas / uzticas vainīgajai personai.

Vācijā, lai veselības aprūpes speciālisti palīdzētu atpazīt un identificēt situācijas, kad ir aizdomas par sliktu izturēšanos, un sniegt palīdzību neaizsargātiem bērniem, profesors Fegerts 2017.gadā visā Vācijā izveidoja valsts bērnu aizsardzības uzticības tālruni ar nosaukumu “Medizinische Kinderschutzhotline”. Tajā tiek sniegti ātri juridiski un praktiski padomi, atbalsts cietušajiem, nodrošināta sazināšanās ar vietējiem dienestiem.¹²⁶

---

¹²⁶ WHO Regional Office for Europe. Hotline for health-care professionals who suspect child maltreatment – Germany. Available: <https://www.euro.who.int/en/countries/germany/news/news/2018/11/celebrating-success-and-inspiring-progress-on-world-day-for-the-prevention-of-child-abuse/child-maltreatment-prevention-country-success-stories/hotline-for-health-care-professionals-who-suspect-child-maltreatment-germany2> [viewed 24.03.2022.]

Papildus norādāms, ka Vācijas Civilkodeksa normās ir noteiktas bērna tiesības uz audzināšanu bez fiziskās un psihiskās vardarbības un citiem pazemojošiem pasākumiem. Šīs tiesības uz audzināšanu bez vardarbības prasa to personu izpratni un atbildību, kuras rūpējas par bērnu. Tomēr cilvēki, kas ir aizbildņi vai likumīgie aizbildņi, saskaras ar juridiskām sekām tikai tad, kad viņi pārkāpuši bērna apdraudējuma robežas vai ja šīs personas ir izdarījušas noziegumu, lai gan atkārtota vai pat regulāra šī vecāku pienākumu ignorēšana var būt vecāku rūpju trūkuma izpausme.¹²⁷

7.3. Beļģija

Beļģijas sodu kodekss¹²⁸ (turpmāk – Beļģijas SK) stājās spēkā 1867.gada 8.jūnijā. Beļģijas SK nav atsevišķu pantu, kas paredzētu atbildību par vardarbību pret nepilngadīgajiem, bet tādi ir paredzēti saistībā ar cietsirdīgu izturēšanos, ja ir iestājušās konkrētas sekas.

Beļģijas SK 423.pantā paredzēta kriminālatbildība personai, kas atstāj vai piespiež atstāt kādā vietā nepilngadīgo vai personu, kura nav spējīga sevi aizsargāt sakarā ar savu fizisko vai garīgo stāvokli, ja tā rezultātā cietušais ticis sakropļots, saslimis ar neizārstējamu slimību, vai pilnīgi zaudējis kāda orgāna funkcionēšanas spējas, kā arī ja pamešana izraisījusi cietušā nāvi. Savukārt saskaņā ar Beļģijas SK 424.pantu sodāmi tēvs, māte vai audžuvecāki, kuri atstāj savu bērnu bez viņu vajadzību apmierināšanas, ja bērns ir vēl esošs viņu apgādībā, un atsakās pieņemt viņu vai apmaksāt viņu uzturēšanu, ja viņi uzticējuši bērnu citai personai, vai ja tas uzticēts trešajai personai ar tiesas lēmumu. Ja kāds no šiem tiesībpārkāpumiem izdarīts atkārtoti piecu gadu laikā no pirmā notiesāšanas brīža, tad attiecīgi sods var tikt dubultots.¹²⁹

Beļģijas SK 398.–404.pantā paredzētā kriminālatbildība par miesas bojājumu nodarīšanu ir smagāka, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts pret nepilngadīgo vai personu, kura sakarā ar savu fizisko vai garīgo stāvokli nebija spējīga rūpēties par sevi. Šādā gadījumā nosakāms bargāks sods saskaņā ar Beļģijas SK 405.bis panta nosacījumiem. Sods tāpat ir bargāks, ja šos nodarījumus pret nepilngadīgajiem vai personu, kura sakarā ar savām fiziskajām vai garīgajām īpašībām nespēj rūpēties par sevi, izdarījusi māte vai tēvs, vai cits augšupējs radnieks, jebkurš cits cilvēks, kuram ir vara vai kurš veic uzraudzību pār

---

¹²⁷ Galm B., Derr R. Combating Child Abuse and Neglect Child Protection in Germany. National Report. p.18. Available: https://www.dji.de/fileadmin/user_upload/bibs/DAPHNEGermanReportLayoutFIN.pdf [viewed 24.03.2022.]

¹²⁸ Belge Code penal [Beļģijas kriminālkodekss]. Adopté: 08.06.1867. Disponible: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/06/Belgium-Code-Penal-1867-fre.pdf> [consulté sur 29.04.2022]

¹²⁹ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības: Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 99-100.lpp.

nepilngadīgo vai rīcībnespējīgo, vai jebkurš cits cilvēks, kurš pastāvīgi vai uz laiku dzīvo kopā ar cietušo.¹³⁰

Atšķirībā no vairākām citām ES dalībvalstīm Beļģijā nepastāv tiešs regulējums, kas paredzētu ar aizliegumu fiziski sodīt nepilngadīgos jeb pret tiem vērst miesas sodus. Izglītības iestādēs piemēroti miesas sodi tiek uzskatīti par nelikumīgiem, bet šobrīd vēl nav pieņemti tiesību akti, lai šo aizliegumu attiecinātu arī, piemēram, mājās, alternatīvās aprūpes iestādēs un dienas aprūpes iestādēs. Pārstāvju palātā ir iesniegts likumprojekts, kas aizliedz visus miesas sodus. Beļģijas sabiedrībā miesas sodi no vecāku puses tiek tolerēti, un tiesību normas pret vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu netiek interpretētas kā tādas, kas aizliedz visus miesas sodus bērnu audzināšanā. Beļģijā pastāvošā vispārējā piekrišana zināmai vardarbības pakāpei bērnu “disciplinēšanā” rada nepieciešamību likumā skaidri noteikt, kādos gadījumos miesas sodi nav likumīgi un pieņemami.¹³¹

7.4. Šveice

Šveices kriminālkodeksa¹³² (turpmāk – Šveices KK) tika pieņemts 1937.gada 21.decembrī un stājās spēkā 1942.gada 1.janvārī. Šveices KK 219.pants nosaka, ka “*Jebkura persona, kas pārkāpj vai nevērīgi izturas pret saviem uzraudzības pienākumiem un audzināšanas pienākumiem attiecībā uz nepilngadīgo un tādējādi apdraud nepilngadīgā fizisko vai garīgo attīstību, ir sodāma ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar naudas sodu. Ja attiecīgā persona rīkojas aiz neuzmanības, brīvības atņemšanas soda vietā var uzlikt naudas sodu*”. Pants pēc nosaukuma ir līdzīgs Krimināllikuma 171. pantam (aizbildņa tiesību ļaunprātīga izmantošana), bet sekas, ka var apdraudēt nepilngadīgā fizisko vai garīgo attīstību vairāk līdzinās Krimināllikuma 174.pantā aprakstīto “fizisku vai psihisku ciešanu” nodarīšanai.

Šveices KK 219.pants, pirmkārt, atšķirībā no Latvijas regulējuma, neprasa, lai tiktu radītas fiziskas vai psihiskas ciešanas, bet gan paredz atbildību par tādu aizbildnības vai audzināšanas pārkāpumu, kas var apdraudēt nepilngadīgā fizisko vai garīgo attīstību. No likuma neizriet “vardarbības” terminoloģija, bet audzināšanas pārkāpumiem jābūt tādiem, kas potenciāli var radīt draudus nepilngadīgā fiziskai vai garīgai (psihiskai) attīstībai. Otrkārt, Šveices KK 219.pants paredz, ka kriminālatbildība var iestāties arī par nodarījumu, kas izdarīts aiz neuzmanības. Šveices KK 12.panta trešā daļa nosaka, ka persona izdara

¹³⁰ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības: Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande, 2008, 72.-73.lpp.

¹³¹ End Violence Against Children: Corporal punishment of children in Belgium. Available: <http://www.endcorporalpunishment.org/wp-content/uploads/country-reports/Belgium.pdf> [viewed 29.04.2022.]

¹³² Criminal Code of the Swiss Confederation. [Šveices kriminālkodekss]. Passed: 21.12.1937. Available: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/23056> [viewed 30.04.2022.]

noziedzīgu nodarījumu vai likumpārkāpumu aiz neuzmanības, ja vainojama uzmanības trūkuma dēļ neņem vērā savas rīcības sekas. Nepietiekama piesardzība ir vainojams uzmanības trūkums, ja persona neievēro tādu piesardzību, kāda no tās būtu sagaidāma konkrētajos apstākļos un atbilst tās personiskajām spējām.

Bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšana Šveicē tiek papildus veicināta ar diviem mehānismiem. Pirmkārt, ar t.s. brīvprātīgo mehānismu tiek nodrošināti pakalpojumi vecākiem, bērniem un pusaudžiem, kurus var tie izmantot brīvprātīgi, piemēram, ģimenes konsultācijas, vecāku izglītošana vai bērnu un pusaudžu psihiatrija. Otrkārt, ar t.s. specializēto mehānismu tiek sniegtas konsultācijas noziegumos cietušajiem, atbalsts bērnu aizsardzības komitejā, pediatrijas klīnikā. Civiltiesības regulējošos tiesību aktos ietvertā bērnu aizsardzība aptver vecāku pienākumus un tiesības, un veido tiesisko regulējumu attiecībā uz valsts iejaukšanos ģimenes dzīvē. Savukārt krimināltiesības regulējošos tiesību aktos ietvertā bērnu aizsardzība ir divējāda: no vienas puses, pieaugušo, kā arī nepilngadīgo likumpārkāpēju kriminālvajāšana, lai novērstu bērnu viktimizāciju (process, kas personas pārvērš par noziegumu upuriem); no otras puses, īpaša kriminālprocesuālā kārtība un sankciju sistēma, kas izveidota nepilngadīgo likumpārkāpēju kriminālvajāšanai, ņemot vērā bērnu aizsardzības prasības un īpašās vajadzības.¹³³

Rezumējot aplūkoto ārvalstu regulējumu, secināms, ka apskatītajām valstīm nav paredzēts atsevišķs pants par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo, bet visbiežāk tiek paredzēta kriminālatbildība par aizbildņa tiesību ļaunprātīgu izmantošanu. Piemēram, Lietuvas KK 163.pants pēc būtības daļēji aptver gan Krimināllikuma 174.pantu, gan 171.pantu (aizbildņa tiesību ļaunprātīga izmantošana). Savukārt Igaunijas SL ir paredzēta kriminālatbildība par nežēlīgas izturēšanās pret nepilngadīgajiem izrādīšanu (demonstrēšanu), kas Latvijā varētu būt pielīdzināma emocionālai vardarbībai, kā arī paredzēta kriminālatbildība par aizbildnības un aizgādības prasību pārkāpšanu. Vācijas KK ir paredzēta kriminālatbildība par aizbildnības noteikumu pārkāpšanu, un šī panta dispozīcija ir plašāka nekā Latvijas Krimināllikuma 171.pants par aizbildņa tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, un satur arī elementus no Krimināllikuma 174.panta. Piemēram, Vācijas KK 171.pantā ir minēta kaitējuma nodarīšana fiziskajai vai garīgajai attīstībai līdzīgi kā

---

¹³³ Nett J.C. Constitutional and legal bases of child protection. Article: Child Protection Systems: An international comparison of “good practice examples” of five countries (Australia, Germany, Finland, Sweden, United Kingdom) with recommendations for Switzerland. p.32. Available: https://www.researchgate.net/profile/Trevor-Spratt/publication/284717579_Child_Protection_Systems_An_international_comparison_of_good_practice_examples_of_five_countries_Australia_Germany_Finland_Sweden_United_Kingdom_with_recommendations_for_Switzerland/links/5656fc3408aeafc2aac0aef3/Child-Protection-Systems-An-international-comparison-of-good-practice-examples-of-five-countries-Australia-Germany-Finland-Sweden-United-Kingdom-with-recommendations-for-Switzerland.pdf [viewed: 30.04.2022.]

Krimināllikuma 174.pantā paredzēts nosacījums par fizisku vai psihisku ciešanu nodarīšanu nepilngadīgajam.

Savukārt Beļģijas SK ir paredzēta kriminālatbildība saistībā ar cietsirdīgu izturēšanos, ja ir iestājušās konkrētas sekas. Beļģijas SK 398.–404.pantā paredzētā kriminālatbildība par miesas bojājumu nodarīšanu ir smagāka, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts pret nepilngadīgo. Sods tāpat ir bargāks, ja šos nodarījumus pret nepilngadīgajiem izdarījusi māte vai tēvs, vai cits augšupējs radnieks, jebkurš cits cilvēks, kuram ir vara vai kurš veic uzraudzību pār nepilngadīgo vai rīcībnespējīgo, vai jebkurš cits cilvēks, kurš pastāvīgi vai uz laiku dzīvo kopā ar cietušo. Atšķirībā no vairākām citām ES dalībvalstīm, Beļģijā nepastāv tiešs regulējums, kas paredzētu ar aizliegumu fiziski sodīt nepilngadīgos jeb pret tiem vērst miesas sodus.

Šveices KK 219.pants paredz atbildību par tādu aizbildnības vai audzināšanas noteikumu pārkāpumu, kas var apdraudēt nepilngadīgā fizisko vai garīgo attīstību, tādējādi neprasot kaitīgo seku faktisku iestāšanos. No likuma neizriet “vardarbības” terminoloģija, bet audzināšanas pārkāpumiem jābūt tādiem, kas potenciāli var radīt draudus nepilngadīgā fiziskai vai garīgai (psihiskai) attīstībai. Šveices KK 219.pants paredz, ka kriminālatbildība var iestāties arī par nodarījumu, kas izdarīts aiz neuzmanības. No aplūkotajam valstīm Šveice ir vienīgā valsts, kurā par aizbildnības un aizgādības pienākumu nepildīšanu iestājas kriminālatbildība arī gadījumā, ja nodarījums izdarīts aiz neuzmanības.

Kopsavilkums

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Bērnu (nepilngadīgo) tiesību aizsardzība ir plaši atzīta starptautiskās tiesībās, jau kopš 1924.gada, kad tika pieņemta Ženēvas konvencija par bērna tiesībām. Nepilngadīgo tiesību aizsardzību vēlāk pastiprināja tostarp Eiropas cilvēktiesību konvencija un ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Būtisks pavērsiens bērnu tiesību aizsardzībai bija 1989.gadā pieņemtā Bērnu tiesību konvencija. Tāpat šajā ziņā ievērojama nozīme ir arī ES Pamattiesību hartai, un Lisabonas līgumam ar kuru tika atzītas šajā hartā paredzētās tiesības un principi.
2. 1995.gada 1.novembrī stājās spēkā grozījumi, kas Latvijas Kriminālkodeksa 111.¹ pantā paredzēja kriminālatbildību par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo. Pants tika izstrādāts pēc 1991.gada 4.septembrī notikušās Latvijas Republikas pievienošanās ANO Bērnu tiesību konvencijai.
3. Atbilstoši Krimināllikuma 174.panta dispozīcijai, kas noteic, kriminālatbildība iestājas “par cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo” (prettiesiska darbība) un “ja ar to nepilngadīgajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas” (sekas), būtu atzīstams, ka Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs atbilst materiālam, nevis formālam sastāvam (kā tas pamatā raksturots tiesību doktrīnā). Piemērojot Krimināllikuma 174.pantu, būtu jākonstatē ne tikai vardarbīga vai cietsirdīga apiešanās (prettiesiska rīcība), bet arī kaitīgās sekas – fiziskas vai psihiskas ciešanas, kas ir cēloņsakarībā ar prettiesisko rīcību.
4. Secinājums, ka Krimināllikuma 174.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvs ir materiāls arī ļautu šo noziedzīgo nodarījumu nošķirt no administratīva pārkāpuma, piemēram, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 81.pantā paredzētās atbildības (kas izpaužas brīdinājuma vai naudas soda veidā) par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu. Situācija, ka par fizisku vai emocionālu vardarbību pret nepilngadīgo var tikt piemērota vai nu kriminālatbildība vai administratīvā atbildība, liecina par likumdevēja vēlmi skaidri nošķirt šos atbildības veidus atkarībā no papildu pazīmes (fizisku vai emocionālu ciešanu konstatēšanas).
5. Spriedumi krimināllietās, kurās nepilngadīgai personai tiek nodarīti miesas bojājumi (maznozīmīgi vai viegli), un tie ir pierādīti ar eksperta atzinumu pirmšķietami nerada šaubas par fizisku ciešanu kā objektīvās puses sastāvdaļas konstatēšanu. Savukārt lietas, kurās tiesa izdara detalizētāk nepamatotus pieņēmumus par fizisku ciešanu esamību, rada šaubas par noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses pamatotu konstatēšanu. Vienlaikus

- krimināllietas, kurās vainīgo personu apsūdz tikai par fizisku ciešanu nodarīšanu bez miesas bojājumiem ir salīdzinoši retas.
6. Likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” būtu vēlams definēt un aprakstīt no emocionālās vardarbības iespējami radītās sekas un to konstatēšanas kritērijus (piemēram, sniedzot neizsmeļošu sarakstu). Psihiskā veselība vēsturiski ir bijusi atstāta novārtā, neuztverot mentālās problēmas nopietni, atšķirībā no fiziskām ciešanām. Regulējums, kurā būtu aprakstītas personu psihiskās veselības kvalitatīvās iezīmes, un pēc kura varētu secināt, vai personai ir nodarītas psihiskas ciešanas, nepastāv. Šāda regulējuma neesamība autores ieskatā ierobežo efektīvu nepilngadīgo aizsardzību pret emocionālo vardarbību.
  7. Nepieciešams arī turpmāk atzīt “nolaidību” kā vardarbības paveidu, kas atbilstu jēdzienam “cietsirdīga apiešanās pret nepilngadīgo”, ņemot vērā, ka vecāku pienākumos ietilpst rūpes par bērnu un nolaidīga rīcība, kuras rezultātā nepilngadīgai personai rastos fiziskas vai psihiskas ciešanas būtu sodāma likumā noteiktajā kārtībā.
  8. Iepriekš minētais secinājums gan nenozīmē kriminālatbildības piemērošanu par jebkuru negadījumu. Šajā ziņā ir jāņem vērā vecāku subjektīvā puse, tas ir, tiešs vai netiešs nodoms, kur vainīgais apzinās savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti veic vai pieļauj. Tīši paviršai pienākumu pildīšanai vai to ignorēšanai, kas radījusi ciešanas nepilngadīgajam, vajadzētu būt krimināli sodāmai.
  9. Latvijā nepamatoti maza nozīme ir piešķirta preventīvai vardarbības pret nepilngadīgajiem novēršanai, lielākoties paredzot nepilngadīgo aizsardzības tiesiskos mehānismus tikai pēc informācijas saņemšanas par jau notikušu vardarbības faktu. Valstij būtu ne tikai jāpalīdz nepilngadīgajiem, kas ir cietuši no vardarbības, bet arī jāveic un aktīvi jāizvērtē jauni saprātīgi (tostarp izglītojoši) pasākumi, kas varētu preventīvi novērst vardarbību. Dažādās ES valstīs ir pieejamas preventīvas programmas, lai mazinātu ļaunprātīgu izturēšanos pret bērniem. Šādas programmas ir, piemēram, mājas apmeklējuma programmas, vecāku izglītošanas programmas, vecāku apmācības. Latvijā šādu preventīvu programmu ieviešana varētu mazināt zināmos riska faktorus, kas izraisa vardarbīgu izturēšanos pret nepilngadīgajiem.
  10. Aplūkojot Lietuvas, Igaunijas, Vācijas, Beļģijas un Šveices regulējumu, secināms, ka tajās nav paredzēts atsevišķs pants par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo, bet visbiežāk tiek paredzēta kriminālatbildība par aizbildņa tiesību ļaunprātīgu izmantošanu.
  11. Atšķirībā no vairākām citām ES dalībvalstīm, Beļģijā nepastāv tiešs regulējums, kas paredzētu ar aizliegumu fiziski sodīt nepilngadīgos jeb pret tiem vērst miesas sodus.

12. Šveices regulējums paredz kriminālatbildību par tādu aizbildnības vai audzināšanas noteikumu pārkāpumu, kas var apdraudēt nepilngadīgā fizisko vai garīgo attīstību, tādējādi neprasot kaitīgo sekū faktisku iestāšanos. No aplūkotajam valstīm Šveice ir vienīgā valsts, kurā par aizbildnības un aizgādības pienākumu nepildīšanu iestājas kriminālatbildība arī gadījumā, ja nodarījums izdarīts aiz neuzmanības.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

Literatūra

1. Čirko A., Kalniņa I. Pret bērniem vērstas vardarbības atpazīšana un profilakse. Zīdaiņu pēkšņās nāves sindroms. 2019, 16-18.lpp. Pieejams: https://www.talakizglitiba.lv/sites/default/files/2020-01/107_Pret.b%C4%93rn.v%C4%93rsta%20vardarb.pdf [aplūkots 16.04.2022.]
2. Dupate K., Reine I. Komentārs Satversmes 110.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
3. Judins A, Krimināltiesību jēdzienu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Latvijas Policijas Akadēmija, 1998.
4. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Otrā daļa (IX-XVII nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2018.
5. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības: Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.
6. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
7. Krastiņš, U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII.2 nodaļa). Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021.
8. Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 2009.
9. Krauss D., Pastile J. K., Krimināltiesību pamatjautājumi Latvijā un Vācijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002.
10. Latvijas Republikas Tiesībsargs. ANO Bērnu tiesību konvencija. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/cilvektiesibas/bernu-tiesibas/ano-konvencija-par-berna-tiesibam> [aplūkots 09.02.2022.]
11. Latvijas Sabiedriskie Mediji. Bāriņtiesa pārtraukusi aizgādības tiesības metadonu iedzērušā zēna vecākiem. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/barintiesa-partraukusi-aizgadibas-tiesibas-metadonu-iedzerusa-zena-vecakiem.a247832/> [aplūkots 25.03.2022.]
12. Liholaja V., Hamkova D. Vardarbīgi noziedzīgi nodarījumi un to izraisītās sekas. Jurista Vārds, 08.05.2012.,Nr. 19 (718) Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/247320-vardarbigi-noziedzigi-nodarijumi-un-to-izraisitas-sekas/> [aplūkots 21.04.2022.]
13. Mežulis D., Personas krimināltiesiskā aizsardzība. Slepkavība, izvarošana, draudi un citi noziegumi pret personu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001.

14. Mērniece L. Par dažām neskaidrībām Krimināllikuma piemērošanā. Latvijas Vēstnesis, 02.06.1999., Nr.200/207, Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/>
15. Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2005.
16. Mincs P., Ehlerss H., Jakobi P., Lauva J. 1933. g. 24. aprīļa Sodli likums. Ar likumdošanas motīviem un sīkiem komentāriem, kā arī ar alfabētisko un citiem rādītājiem. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/1283/1933_gada_24_aprila_sodu_likums_1934_sn113455.pdf?sequence=1&isAllowed=y
17. Niedre A., Par Latvijas krimināltiesībām, tuvojoties Eiropas kritērijiem. Latvijas Vēstnesis, 09.01.2001., Nr.4, Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/131>
18. Niedre A., Par nāvessoda atcelšanu Latvijā. Latvijas Vēstnesis, 06.05.1999., Nr.140, Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/24132>
19. Priekulis J. Pagaidu tiesību aizsardzības līdzekļa nozīme subjektīvo tiesību aizsardzībā: Satversmes tiesas piemērs. Grām: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020.
20. Reigase A. Par Latvijas Republikas Krimināllikuma tapšanu. Jurista Vārds, 22.01.1998., Nr. 2 (70). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/46683-bpar-latvijas-republikas-kriminallikuma-tapsanub/>
21. Reinholde I. Vadlīnijas ģimenēm bērnu tiesību aizsardzībā. Grām: Rokasgrāmata bērnu tiesību aizsardzības jautājumos. Rīga: [b.i.], 2019.
22. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas. Aptauja apliecina sabiedrības augsto iecietību pret bērnu fizisku sodīšanu. Pieejams: https://www.bti.gov.lv/lv/aptauja-apliecina-sabiedribas-augsto-iecietibu-pret-bernufiziskusodisanu?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F [aplūkots 28.03.2022.]
23. American Academy of Pediatrics. Clinical Considerations Related to the Behavioral Manifestations of Child Maltreatment available: <http://pediatrics.aappublications.org/content/pediatrics/early/2017/03/16/peds.2017-0100.full.pdf> [viewed 13.04.2022.]
24. Čulo I.R. Violence against children and integrated child protection systems in the European Union. Pravni Vjesnik, 2009, Vol.35. Available: <https://hrcak.srce.hr/file/320694> [viewed 28.03.2022.]

25. End Violence Against Children: Corporal punishment of children in Belgium. Available: <http://www.endcorporalpunishment.org/wp-content/uploads/country-reports/Belgium.pdf> [viewed 29.04.2022.]
26. Galm B., Derr R. Combating Child Abuse and Neglect Child Protection in Germany. National Report. Available: https://www.dji.de/fileadmin/user_upload/bibs/DAPHNEGermanReportLayoutFIN.pdf [viewed 24.03.2022.]
27. National Research Council. Ethical and Legal Issues in Child Maltreatment Research. Book: Understanding Child Abuse and Neglect. Washington, DC: The National Academies Press, 1993, p.335.
28. Nett J.C. Constitutional and legal bases of child protection. Article: Child Protection Systems: An international comparison of “good practice examples” of five countries (Australia, Germany, Finland, Sweden, United Kingdom) with recommendations for Switzerland. p.32. Available: https://www.researchgate.net/profile/Trevor-Spratt/publication/284717579_Child_Protection_Systems_An_international_comparison_of_good_practice_examples_of_five_countries_Australia_Germany_Finland_Sweden_United_Kingdom_with_recommendations_for_Switzerland/links/5656fc3408aeafc2aac0aef3/Child-Protection-Systems-An-international-comparison-of-good-practice-examples-of-five-countries-Australia-Germany-Finland-Sweden-United-Kingdom-with-recommendations-for-Switzerland.pdf [viewed: 30.04.2022.]
29. World Health Organization (WHO). Addressing violence against children, women and older people during the covid-19 pandemic: key actions, 17.06.2020. p.2. Available: <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1282412/retrieve> [viewed 25.04.2022.]
30. WHO Regional Office for Europe: Banning corporal punishment in all settings – Lithuania. Available: <https://www.euro.who.int/en/countries/germany/news/news/2018/11/celebrating-success-and-inspiring-progress-on-world-day-for-the-prevention-of-child-abuse/child-maltreatment-prevention-country-success-stories/banning-corporal-punishment-in-all-settings-lithuania> [viewed 24.03.2022.]
31. WHO Regional Office for Europe: Hotline for health-care professionals who suspect child maltreatment – Germany. Available: <https://www.euro.who.int/en/countries/germany/news/news/2018/11/celebrating-success-and-inspiring-progress-on-world-day-for-the-prevention-of-child-abuse/child-maltreatment-prevention-country-success-stories/hotline-for-health-care-professionals-who-suspect-child-maltreatment-germany2> [viewed 24.03.2022.]
32. Zakrzewski R. Remedies Reclassified. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 124.

Normatīvie akti

1. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīts Romā 04.11.1950.
2. Eiropas sociālā harta. Parakstīts Turīnā 18.10.1961.
3. Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. Parakstīts Ņujorkā 16.12.1966.
4. ANO Bērnu tiesību konvencija. Parakstīta Ņujorkā 20.11.1989.
5. Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu. Parakstīts Lisabonā 13.12.2007.
6. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību. Pieņemta 05.04.2011.
7. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/93/ES (2011. gada 13. decembris) par seksuālas vardarbības pret bērniem, bērnu seksuālas izmantošanas un bērnu pornogrāfijas apkarošanu. Pieņemta 13.12.2011.
8. [b.a.] 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Trešais izdevums. Rīga: [b.i.], 1930, Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/1281/1903_gada_22_marta_sodu_likumi_1930_sn234990.pdf?sequence=1&isAllowed=y
9. 1933.gada 24.aprīlā Sodu likums. [nav spēkā]
10. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodekss [nav spēkā]
11. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts: 15.02.1922.
12. Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937.
13. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LV likums. Pieņemts 07.12.1984. [Zaudē spēku: 01.07.2020.]
14. Likums “Par policiju”: LV likums. Pieņemts: 04.06.1991.
15. Likums Par tiesu varu: LV likums. Pieņemts 15.12.1992.
16. Latvijas Republikas Advokatūras likums: LV likums. Pieņemts: 27.04.1993.
17. Notariāta likums: LV likums. Pieņemts: 01.06.1993.
18. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998.
19. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts 19.06.1998.
20. Izglītības likums: LV likums. Pieņemts: 29.10.1998.
21. Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likums: LV likums. Pieņemts: 15.06.2006.

22. Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā: LV likums. Pieņemts: 07.05.2020.
23. Belge Code penal [Beļģijas kriminālkodekss]. Adopté: 08.06.1867.
24. Criminal Code of the Swiss Confederation. [Šveices kriminālkodekss]. Passed: 21.12.1937.
25. German Criminal Code (Strafgesetzbuch) [Vācijas kriminālkodekss]. Passed:13.11.1998.
26. Republic of Lithuania Criminal code [Lietuvas Kriminālkodekss]. Passed: 26.09.2000.
27. Republic of Estonia Penal code [Igaunijas Sodu likums]. Passed: 06.06.2001.

Juridiskās prakses materiāli

1. ECHR 03.09.2015. case M. and M. v. Croatia (application No.10161/13.) Available: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156522> [viewed 28.03.2022.]
2. ECHR 22.04.2021. case F.O. v. Croatia (application No. 29555/13.) Available: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209331> [viewed 28.03.2022.]
3. Augstākās tiesas 2021.gada lēmums Nr. SKK-[F]/2021. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/7110> [aplūkots 25.03.2022.]
4. Augstākās tiesas 2021.gada lēmums Nr. SKK-[D]/2021. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/7077> [aplūkots 19.03.2022.]
5. Augstākās tiesas 2019.gada lēmums Nr. SKK-[K]/2019. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6084> [aplūkots 25.03.2022.]
6. Augstākās tiesas 2019.gada lēmums Nr. SKK-[H]/2019. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5916> [aplūkots 25.03.2022.]
7. Augstākās tiesas 2019.gada 2.oktobra lēmums Nr. SKA-1444/2019. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5993> [aplūkots 05.04.2022.]
8. Augstākās tiesas 2017.gada lēmums Nr. SKK-[A]/2017. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5206> [aplūkots 19.04.2022.]
9. Augstākās tiesas 29.11.2007. lēmums Nr. SKK-634/2007. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/4162> [aplūkots 25.03.2022.]
10. Jēkabpils rajona tiesa 21.09.2016. spriedumā lietā Nr. 11210064014 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/313153.pdf> [aplūkots 28.03.2022.]
11. Liepājas tiesas spriedums 08.09.2017. lietā Nr.11261108714 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/354312.pdf> [aplūkots 21.04.2022.]
12. Kurzemes rajona tiesa 30.08.2018. lietā Nr.11250012817 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/373471.pdf> [aplūkots 28.03.2022.]

13. Vidzemes rajona tiesas 28.07.2020. spriedums Nr.11904001620 Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/429267.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]
14. Rēzeknes tiesas 30.12.2020. spriedumā lietā Nr.11331068920 Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/436838.pdf> [aplūkots 29.03.2022.]
15. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa 30.03.2021. spriedumā lietā Nr.1A68010121 Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/446778.pdf> [aplūkots 29.03.2022.]
16. Zemgales rajonas tiesas 01.04.2021. spriedums lietā Nr.11221073320 Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/445976.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]
17. Daugavpils tiesas 17.06.2021. spriedumā lietā Nr. 12320000120 Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/453393.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]
18. Vidzemes rajona tiesas 06.07.2021. spriedums Nr.11130002421 Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/455078.pdf> [aplūkots 25.03.2022.]
19. Daugavpils tiesa 24.09.2021. spriedums lietā Nr.11320018220 Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/459756.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]
20. Rēzeknes tiesa 14.02.2022. spriedums lietā Nr.11110009319 Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/472534.pdf> [aplūkots 27.03.2022.]
21. Liholaja V. Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo.
Rīga, 2015.
Pieejams:https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopoju_mi/2016/tiesu%20prakse%20par%20cietsirdibu%20un%20vardarbibu%20nepilngadigie%20anon.docx
22. Likumprojekta „Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā” anotācija. Pieejama:
<http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/1FF3D5A0D418EDFEC22586A2003F53CC?OpenDocument> [aplūkots 26.03.2022.]
23. Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par policiju”” anotācija. Pieejams:
<http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/51EDE0367971369AC22587300023039B?OpenDocument> [aplūkots 11.04.2022.]

Maģistra darbs „Cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Lauma Lorence

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: docente Dr.iur. Diāna Hamkova _____ .____.2022.

Recenzents/e:

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā 11.05.2022.

Metodiķe: Iveta Balode _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.2022. prot. Nr. ____

Komisijas sekretāre: _____